

PUBLICAȚII ȘI PUBLICIȘTI DIN NORDUL MOLDOVEI (I)

ION MAXIMIUC

Încercare de sinteză asupra istoriei presei din județul Botoșani

Din cele aproximativ 14.000 de titluri ¹, cite numără presa din țara noastră în peste un veac și jumătate de apariție, socotind ca fiind prima publicație „Curierul românesc“ (București, 8 aprilie 1829) — mai mult de 300 au apărut în Moldova de nord, la Botoșani, Dorohoi, Mihăileni și alte câteva localități.

O listă a publicațiilor botoșănene de pînă în zilele noastre, îngrijită de stăruitorul cercetător Ionel Bejenaru, cu concursul dr. Andrei Cardaș și a altora, numește pînă la zi aproape 280 publicații locale de oarecare notorietate, tipărite, avînd, nu în rare cazuri, colaboratori celebri, care din motive diverse, cel mai adesea de ordin sentimental dar și vădînd o sinceră dorință, o mare generozitate pentru dezvoltarea actului de cultură pe care îl constituie cuvîntul scris (O publicăm la urmă, reluînd-o așa cum a întocmit-o autorul, fără a ignora și alte adăugiri posibile în chiar intervalul pe care îl prospectează).

Faptul cu adevărat remarcabil pentru presa românească este că ea nu a apărut doar în marile centre, cu toate că, firesc, în acestea s-au întemeiat primele publicații (După București, a urmat Iași — nu ignorăm că la Iași a apărut anterior o publicație bilingvă — la 11 iunie 1929, cu „Albina românească“ și Brașovul la 12 martie 1832, cu „Gazeta de Transilvania“).

Mereu „istorie a clipei de față“

De o presă bogată, și adesea bună, s-au bucurat încă de la orele începutului orașe ca Galați, Brăila, Bîrlad, Ploiești, Blaj, Bacău. „Nu-mi stă prin gînd; și nu mi se poate cere, să arăt stăpînirea ziaristicii asupra orașelor de provincie, care — observa Nicolae Iorga — dădeau uneori și ziare bune, la Ploiești, Craiova, Galați, la Brăila, Botoșani și aiurea, și tot așa de puțin să urmăresc publicațiile de un caracter special, care se înmulțesc neconținut și al căror studiu aparține cercetării adîncite în deosebite domenii“ ².

1 Dr. Rodica Șerbănescu, *Presa noastră* nr. 7/1980, p. 32.

2 N. Iorga, *Istoria presei românești*, p. 157.

„Istorie a clipei de față“, cum a fost supranumită, presa își are de-acum propria sa istorie, care se consolidează ca ramură specializată. S-au adunat numeroase lucrări în temă.

Condeie ilustre, alături de cel al lui Iorga, au servit istoria presei noastre. Încă la sfîrșitul secolului trecut³ Alexandru Pop alcătuiuse în cadrul serviciului Bibliotecii Academiei Române și publicase în 1888 „Bibliografia publicațiilor periodice românești și a celor publicate în limbi străine în România sau de români în străinătate“ 1817—1887. Încă și mai înainte George Barițiu, cel care a pus bazele presei române din Transilvania, în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ nr. 14 din 1851 face o sinteză privind „Jurnalistica română de la anul 1825 și pînă acum“ iar Mihail Kogălniceanu, în „România literară“, publică „Jurnalismul românesc în 1855“. La 1900, Ilarie Chendi, publică „Începuturile ziaristicii noastre“. Iată deci doar cîteva marcante începuturi ce au premers acelei „Istorii a presei românești“ a lui Iorga din anul 1922.

În mod constant în paginile revistei „Presa noastră“ au apărut probleme de istorie a presei, iar în 1964, sub egida Uniunii ziariștilor apare chiar o carte a lui Constantin Antip, intitulată „Contribuții la istoria presei române“, reeditată cu adăugiri și corecturi de facultatea de ziaristică a Academiei „Ștefan Gheorghiu“.

Lucrări ample, examinînd sub diverse planuri activitatea presei ori activitatea publicistică în anumite etape istorice au fost elaborate de dr. Ion Spălățelu („Printre foarfecele cenzurii“, 1974 și „Garda de fier“ în 1980, în colaborare cu Mihai Fătu), dr. Victor Vișinescu („Mesajul militant al presei“, 1980), dr. Olimpiu Matichescu („O tribună de luptă“, în 1972), George Ivașcu („Reflector peste timp“) și, desigur, enumerarea nu se poate încheia aici.

De mulți ani datează preocuparea unor ziariști și istorici de a elabora lucrări de istorie a presei cu caracter zonal ori regional. Un argument l-am expus deja vorbind de primele încercări din secolul trecut de istorie a presei (George Barițiu și Mihai Kogălniceanu). Se pot adăuga din secolul nostru lucrările „Contribuțiuni la istoria ziaristicii românești ardelenene“ de Ioan Lupaș (în 1926), „Istoria presei române din Banat“ de A. Cosma-junior (apărută în 1932), „Presa din Oltenia“ de C. D. Fortunescu publicată de Arhivele Olteniei în 1921 ; „Cincizeci de ani de presă dobrogeană“ de Em. Bucuța, în volumul „Dobrogea 1878—1928“. În 1981 la Drobeta-Turnu-Severin a apărut „Presa muncitorească democratică și progresistă mehadintănească“ scrisă de Virgil Tătaru. La Botoșani, o asemenea încercare face I. V. Adrian, în studiul — apreciat de cunosători drept bine documentat — „Cercetări asupra originii ziarelor“ publicat prin 1868 în „Steluța“ dar care, în mod firesc, nu se ocupa de presa locală din nordul țării pentru că aceasta era abia la primii săi pași.

Asemenea lucrări, care azi nu mai sînt la îndemîna oricui, își au utilitatea lor în cultivarea patriotismului, în cunoașterea tradițiilor înaintate, progresiste ale fiecărei zone a țării și nu ni se pare de loc o întreprindere care să nu merite a fi reluată. Evident, se poate obiecta că

³ Presa noastră 7/1980, p. 33.

istoria presei române e una și n-are rost să desprinzi „feliuțe“, să o împarți pe provincii și județe, că potrivit unei teze de necontrazis nu există decât două feluri de presă : bună și proastă.

Trebuie să admitem că între negru și alb e un evantai imens de nuanțe, că, așa cum orizontul nu se sprijină numai pe piscuri semețe ci și pe obcine mai domoale, care nu străpung niciodată înaltul cerului, pentru că prin natura lor nici n-au cum s-o facă, tot așa nici publicistica noastră nu se susține numai pe „vîrfuri“ care, oricum, vor ocupa mereu un loc mai amplu în istoria presei române, ci și pe publicațiile acestea de provincie, mai mărunte, fără de care peisajul gazetăresc ar fi sărac și n-am avea posibilitatea să vedem nici culmile.

Pe de altă parte, mari condeieri s-au format adesea la asemenea publicații. Apoi e un fapt de etică, pînă la urmă, ca măcar acolo unde li-i obîrșia, publicațiilor și publiciștilor, să li se păstreze memoria.

Dar nu numai la atît se rezumă scopul lucrării de față ; pentru că — să-l parafrazăm pe Eminescu — la Botoșani nu se face numai pas-tramă ci și ziaristică“ și-ncă... știi, cole ! cu șic !“⁴...

La Botoșani preocupările de istorie a presei sînt vechi și numeroase cu toate că o lucrare de sinteză, cuprinzătoare, încă n-a fost publicată. Lăsînd la o parte pe Iorga — care semnalează „Constituționalul“ de Botoșani, editat între 1882—1887 de Nicolae Boldur (cf. Istoria presei românești), o suită întreagă de harnici cercetători s-au aplecat cu grijă și respect, mai ales în ultimul sfert de secol, asupra documentelor de arhivă, răsfoindu-le și meditănd la ele, Ileana Turușancu, Ștefan Cervatiuc, Gheorghe Amarandei, Maria Anisie, Andrei Cardaș, Nicolae Cîntec, Marin Florescu, Gheorghe Jauca, Emil Antonovici, Ionel Bejenaru, Maria Bucătaru, Lucian Valea, Stela Giosan, Stelian Cîrsteian, Gheorghe Median, Liviu Șovan, Silvestri Ailenei, Ștefan Constantin, Ștefan Dragomir, Aurel Dorcu, Victor Maftei, Iosif E. Naghiu — și lista e departe de a fi completă, — au prezentat diferite comunicări științifice în sesiuni locale ori de nivel mai înalt, au publicat în reviste, ziare sau diverse culegeri rezultatele investigațiilor proprii, au elaborat lucrări în scop didactic, dar multe au rămas în manuscris și, poate, chiar s-au pierdut.

Alăturînd cercetarea proprie celor ale unora dintre cei amintiți caut să realizez o sinteză de istorie a presei locale care, fără îndoială, va trebui încă corectată și îmbogățită.

Între cei dintii condeieri

Publicistica la Botoșani începe cu activitatea în acest oraș a cărturarului Ion Veniamin Adrian. Născut prin partea locului (la Mihăileni în 1837, m. 14 aug. 1875 la Pașcani) avea să-și facă studiile elementare la Fălticeni cam în vreme cu Ion Creangă. În 1856, absolvind Academia Mihăileană din Iași, era repartizat profesor la Dorohoi, de unde, în scurtă vreme, se mută la Galați dar nu stă nici acolo prea mult și

⁴ Mihai Eminescu, *Opere*, vol. IX, p. 307,

în 1858 îl aflăm la Iași cuprins în activitatea unionistă. După Unirea din 1859 este numit profesor de istorie, geografie și limbă franceză la Botoșani. Se știe despre el că în 1861—62 edita la Iași „Bondarul”. Însă tot atunci, — mai exact în 1862 — și la Botoșani, Adrian edita ziarul democrat „Independentul”⁵. Dacă informația dată în acest sens de Remus Zăstroiu în „Dicționarul literaturii române de la origini pînă în anul 1900” este adevărată, atunci acesta este primul ziar ce s-a editat la Botoșani.

Prima tipografie tot atunci trebuie să fi fost înființată, deși ordinul Prefecturii Botoșani (nr. 18260 din 15 dec. 1865 arh. stat. Btș.) prin care se „institue un stabiliment de imprimerie în această urbă la stăruințele profesorului I. V. Adrian avea să fie emis trei ani mai târziu. Se știe însă că în 1865, un alt dascăl, Antonie I. Gheorghiu cu N. Frankel, edita „Curierul Botoșanilor” (Cf. P.P.R. p. 31).

Datele și mai ales publicațiile ce ni s-au păstrat din acele timpuri fiind așa de rare ne mărginim să menționăm pe cele aflate în circulație. Este cert (faptul e semnalat de doi harnici cercetători : Ileana Turușancu și Ștefan Cervatiuc) că în 1866 la Botoșani apărea bisăptăminalul „Tearra de Susu”⁶. Tot I. V. Adrian este editorul acelui ziar care a apărut probabil între 10 și 15 aprilie 1866. Documentele de arhivă ne încredințează că el „apare în Botoșani de două ori pe săptămînă : joia și duminica, în format quarto, imprimat în stabilimentul imprimeriei Botoșani sub garanția responsabilă a D-lui Theodor Miclescu”. Faptul îl comunică prefectului județului chiar fondatorul ziarului „Tearra de Susu”, I. V. Adrian, 1866, aprilie 10, duminică”. Numai că — curatorul ziarului, neavînd acte asupra vîrstei legitime pretinse de lege pentru o astfel de calitate, apariția ziarului încetează. După 1862, I. V. Adrian se apucă serios de lucru. Publicist prins de profesie, care demisionase mai întîi din învățămînt — urmare a unui conflict cu ministrul Tell, aflat în inspecție la Botoșani și care jignise corpul didactic din localitate — numit apoi director al școlii — în anul școlar 1868—69 — face să apară la Botoșani sub îngrijirea sa de „vechi institutore superior, professore de istorie și fost inspector școlar”, Steluța, Deșteptarea (Desceptarea), revista „Foiță pentru toți”, „Bondarul” și „Felinarul” toate între 1868—1817. Cea mai veche revistă din Botoșani este Steluța, foaie literară, a cărei prim număr poartă data de 21 ianuarie 1868⁷. Apariția acesteia se întinde, potrivit unor date, pînă la 13 iulie 1869⁸.

5 DLRO, p. 7. Remus Zăstroiu.

6 Ileana Turușancu : Figuri de ziariști botoșăneni, msc, pag. 1-1971. St. Cervatiuc, Clopotul, 24 sept. 1972.

7 I. Turușancu, extras din comunicarea ținută în ianuarie 1956 în sesiunea Societății de științe istorice și filologice.

8 Șt. Cervatiuc, Clopotul 3855/24 sept. 1972.

Precursori ai lui Caragiale

Între colaboratorii Steluței⁹ — cea mai importantă dintre toate aceste publicații — s-au aflat poetul Gh. Tăutu, fervent și consecvent susținător al ideilor revoluției de la 1848; C. Stamati, N. Nicolescu, N. Raicu, dr. Valerian Pruncu, Teodor Boyan ș.a. O exegeză mai amănunțită asupra revistei face Ionel Bejenaru în chiar acest număr al revistei. Ne mărginim aici să relevăm, pentru farmecul ce îl păstrează, un fragment din cîntecelul comic a lui I. V. Adrian, intitulat „Postulachi Slujbulescu” (care, în 1874 avea să dea și titlul primei cărți literare apărute la Botoșani) :

*„Eu sînt un mare funcționar
Model, pot zice, universal.
Și-n orice slujbă statul m-ar pune
M-aș descurca, zău, de minune.
Pot fi ispravnic și procuror
Jude de pace sau profesor
Polițai vrednic, zapciu de frunte
Primar ori vameș cu codice multe
Chiar la ministru m-aș bizui
Și ca un pașă aș cîrmui,
Aș face țara prea fericită
Și visteria de bani sleită“.*

Cu acest text, destul de cunoscut și gustat de contemporani, I. V. Adrian îl premerge pe Caragiale în satirizarea acelor care fără să poată pregătirea cerută, pretindeau, ca urmare a apartenenței la clasa boierească, slujbe bine plătite de stat și cît mai importante!

Între colaboratorii „Steluței”, așa cum am amintit, s-a aflat și poetul Gheorghe Tăutu (n. 17 iulie 1823 la Botoșani — m. 8 august 1885 la Tg. Frumos). El a compus, după cum se exprimă Călinescu, „fabule inspirate, legende în maniera Bolintineanu, multe nule ca valoare. Dar a luat parte cu scrisul său la toate evenimentele publice și s-a remarcat prin îmbrățișarea celor mai înaintate idei din epoca Unirii, prin apărarea clasei muncitoare” împotriva „strigoilor“.

Generațiile de la începutul veacului XX, aflate pe băncile școlii, citeau cu emoție versurile lui patriotice : „Veacuri triste întunecoase / Peste capu-mi au trecut / Cu mii oarde furioase / Prea adesea m-am sărut / Dar nici timpurile rele / Nici vandalul cel păgîn, / N-au curmat zilele mele, / Căci am fost oricînd român / S-or cît timp voi fi / Nu mă tem că voi pieri“¹⁰.

Călinescu citează și, desigur i-au plăcut, versurile din „Nu ! Bine-i înșurat !“ :

De cînd ceriul mi-a dat mie / Pe Luțica de soție, / Eu sînt tare fericit / De Persoane însemnate, / Visite nenumărate / Mi se dau necontenit“.

⁹ I. Turușancu, *Limba și literatură*, vol. III, 1957 și *Publicații periodice*, p. 695, CLRO, p. 812.

¹⁰ G. Călinescu, *Istoria literaturii*, Ediția Drăgăș, p. 302 și 1090.

Boier vestit prin origine, boier sărac prin situația concretă în care se afla, participă cu entuziasm la mișcarea revoluționară de la 1848 din Moldova și susține prin activitatea publicistică, politică, ideile pașoptiste.

Toate publicațiile de început, care au apărut în nordul țării, au avut un caracter iluminist, de educație culturală și științifică a oamenilor, dînd la iveală și unele reușite lucrări literare. În mod curent ele și-au îndeplinit și obligațiile de ordin administrativ, publicînd comunicate ale primăriei, ale prefecturii etc.

Alături de I. V. Adrian au editat o seamă de publicații, înainte de începutul acestui secol, și alți oameni de cultură botoșăneni: poetul și prozatorul Gheorghe Kernbach (Gheorghe din Moldova), farmacistul Alexandru Smelț (Al. Drîmbă și A. Lecu), Scipione Bădescu ș. a.

Dintre aceștia, într-o încercare de enumerare cît mai completă, amintim, de asemenea, în ordinea apariției, „Cetățeanul“, editat între 20 noiembrie 1887 și 16 ianuarie 1888. Era tipărit la Botoșani în altă tipografie decît a lui I. V. Adrian și avea caracter politic, industrial, comercial și literar.¹¹

Pînă la sfîrșitul secolului este de menționat încă gazeta „Independentul“ (1870), alta decît cea din 1862.

O altă publicație de început a fost „Opiniunea“, foaie publică, editată în 1867. Editor era Dimitrie Scarlat Miclescu, unionist, boier democrat, iubitor de dreptate (29 febr. 1820 Iași — 20 noiembrie 1896, Botoșani)¹². Tot D. S. Miclescu avea să editeze în 1874 la Dorohoi ziarul cu titlul „Curierul de Dorohoi“. Cu aproximativ același titlu („Curierul Dorohoiului“) a scos o foaie mult mai tirziu (1882—1883) și Ioniță Scipione Bădescu. Însă înainte de aceasta se cuvine amintite „Informativul“ apărut la Dorohoi în 1875, foaie agricolă a județului a cărui tipografie se afla în „strada mergătoare spre podul Buhaiului“¹³.

Cam în aceeași epocă au mai apărut în Botoșani „Progresul“ în 1868, „Civilizațiunea“, în 1868, editată de M. Weissmann, „Electorul liber“ în 1870—1873, „Poșta din Botoșani“.

„...Nu numai pastramă bună“

„Lectorul Român“, a fost editată la Botoșani între 1873—1874. Tot la Botoșani a apărut „Foaie pentru toți“, numele schimbat al Lectorului Român după 1877. Aceste publicații editau „Calendarul Lectorului Român“ între anii 1873—1880, imprimat la Tipografia lui I. V. Adrian. Acesta era un almanah care oferea tot felul de informații despre iarmaroacele și târgurile din cuprinsul județului Botoșani; date asupra cursului valutelor străine; date privind unitățile de măsură noi și vechi; îndrumări de ordin juridic; mersul trenurilor, tarifele CFR și poștale etc.

11 St. Cervatiuc, manuscris, al IV-lea simpozion al presei locale, Botoșani, 1979.

12 St. Cervatiuc, Gh. Filimon și DLRO, p. 565.

13 Gh. Amarandei, *Din trecutul județului Botoșani*, p. 201.

Alături de aceste informații utilitare se publicau și lucrări literare. Într-o colaboratori s-au aflat și N. Beldiceanu.

După cum afirma Ileana Turușancu¹⁴, editorul lor era Gheorghe din Moldova, pseudonim a lui George Kernbach (născut la Botoșani la 10 I 1862 — Iași 20 IX 1909), fost prefect al județelor Botoșani și Iași, căsătorit cu sora lui Vasile Conta (Ana, poeta), care era un publicist bine cunoscut în epocă, cu gusturi culturale rafinate.

Sub titlul „Literatură din Botoșani“, Mihai Eminescu (vezi Opere vol. IX, pag. 307) semna la 12 ianuarie 1877 din calendarul „Lectorului Român“ : „Știam odată că în vechiul târg al Botoșanilor se face pastrămă bună... Dar că în Botoșani s-ar fi făcînd și literatură, și-ncă literatură știi cole ! cu șic, asta n-o știam, pîn-a nu ne veni Calendarul „Lectorului Român“ pe anul 1877... Acest calendar conține smîntîna (ca să nu zicem crema) inteligenței literare din acel oraș...”

Kernbach a editat și „Albina Botoșanilor“, un bilunar, care se tipărea în tipografia „Concurența“ începînd din ianuarie 1881¹⁵. Revista avea caracter literar și de popularizare a cunoștințelor științifice.

Albina Botoșanilor a avut, printre colaboratori, pe Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Scarlat Moscu și probabil, pe Constanța Dunca-Schiau, prima româncă ziaristă. Dar asupra acestei reviste vom reveni altădată.

Din sumarul revistei reținem : „Scurte adieri asupra obiectului și istoriei științelor“, „Chestiunea femeilor“, versuri de mare vibrație patriotică. Cităm din poezia „În memoria celor căzuți la Plevna“ : *...Vă salut icoane scumpe a vitejilor bărbați, / Ce-ntrecut luptat-au reacuri a ne face ne-atîrnați ; / Căci azi voi le-ați luat locul și-n avîntul vitejesc / Ați scris fapte mari cu spada despre neamul românesc* (25 ianuarie 1881).

În linia aceleiași publicații apare „Cugetarea“, „foaie literară și științifică“, editată la Botoșani (15 aprilie 1899 și 21 martie 1900). Editor era A. Lecu (Alexandru Smelt) poet și farmacist al urbei. În „Gîndul nostru“, editorialul din nr. 1, se susține ideea ridicării provinciei din punct de vedere intelectual prin literatură și știință. Crezul este reafirmat în 1900 de directorul publicației : „Vom lupta să neglijăm elita socială impusă de strălucirea averii materiale și să lucrăm la formarea unui grup inteligent, adunat din toate straturile societății noastre, care să aibă menirea de a răspîndi cultura și dragostea printre oameni... Ne vom sili a crea o elită nouă, o elită inteligentă“. Publicația era susținută bănește de Al. Smelt, care populariza prin revistă cunoștințele medicale. Colaboratori : V. G. Morțun, Victor Miculescu (proză), A. Urechia, Corneliu Botez, Raul Stavri, cu fratele său Artur (10 XI 1869 — 10 V 1928) frecventaseră cercul literar condus de M. Beldi-

14. Ileana Turușancu, p. 298 și DLRO 392. Totuși, în 1873 Gh. Chernbach avea numai 11 ani !

15. Hodoș-Sadi-Ionescu, Pup. periodice, 16, Ileana Turușancu, LL, III, 1957 DLRO, 392.

16 Ileana Turușancu, p. 299. op. cit.

ceanu, la care lua parte și D. Anghel. Cornel Botez publică studiul „Ceva despre ideea de drept în raport cu ideea de ordine universală“.

Ion Nădejde, pe atunci stabilit în București, publica în nr. 16-17 din „Cugetarea“ articolul „Program de muncă“, iar în nr. 21/III din 1900 publică o scrisoare prin care recomanda revistei și societății inițiate de ea întemeierea unui muzeu „cu fosile minerale, cu probe de tot felul de pământ și roci din regiunea noastră, exemplare de floră și faună, unelte, costume și podoabe, țărănești, cu folclor ș.a. (...) aș fi încântat în calitatea mea de vechi botoșănean, dacă lucrarea aceasta s-ar începe din orașul acesta de care sînt legate cele mai scumpe amintiri ale copilăriei și tinereții mele“. E „una din bunele publicații periodice apărute spre sfîrșitul secolului trecut în micile orașe de provincie“.

În articolul „Teatrul la noi“¹⁷ se cere înființarea de teatre „populare“, accesibile maselor, cu un repertoriu de calitate, „naturalist și contemporan“. Mai notăm din cuprins: folclor cules de Gh. Lucinescu și traduceri din Baudelaire, din Turgheniev, etc.

În 1901 revista și cercul „Cugetarea“ s-au contopit cu revista Ate-neu, de care se ocupa, societatea „Ateneu“ înființată, după exemplul din Capitală.

Publicau aici N. Răutu („Scopul moral în poezia dramatică română“, „Curentul naționalist în literatura românilor“), Lazăr Teodoru („Rele de care suferim...“), C. Botez („Teatrul lui Ibsen“), Emma Lăză-reanu („Femei celebre“), H. Vasiliu („Cosmogonii“), dr. I. Simionescu („Un scriitor folositor: Ioan Pop Reteganul“), Andrei Popovici-Bizno-șanu („Paraziții animalelor și ai plantelor“), dr. D. Goilav („Alcoolism“), Gr. Goilav (traduceri din engleză).

Înainte de sfîrșitul secolului trecut au mai apărut și alte cîteva pu-blicații de aceeași factură. Între acestea „Țara de sus“ care s-a editat între 10 mai 1882 și noiembrie 1884, avea caracter politic, comercial și agricol. Între 1882 și 1883, pe cînd era revizor școlar în județele Boto-șani și Dorohoi, la acest ziar a îndeplinit funcția de redactor I. Scipione Bădescu.¹⁸

Un „vîrf“ la răscrucea veacurilor

Mai tîrziu, Scipione Bădescu editează „Curierul Român“, organ politic, social, economic și literar, cu redacția și administrația în strada Primărie, avîndu-l pe editor ca proprietar și director. Apărea bisăptămînal între 2 martie 1886 și 26 august 1901.

La Arhivele statului din Botoșani sînt multe numere ale Curierului român. De la „organ liberal, social, comercial, economic și literar“, el a evoluat tot mai mult către cel de „organ politic, social, economic și li-terar“, cum s-a intitulat în ultimii ani ai apariției sale, în el aflîndu-și loc adesea probleme majore care confruntau masele populare. Este edi-ficatorare în acest sens poziția ziarului față de răscoalele țărănești din

17 I. Turușancu, DLRO, 250 și 808.

18 Prof. Șt. Cervatiuc, Al IV-lea simpozion al presei locale, Botoșani, 1979 și DLRO, p. 85 și 250.

anul 1888. În articolul „Răscoala țăranilor“ din nr. 17/1888 (marți, 5 aprilie) se arată : „Patru-cinci județe se află azi pradă anarhiei, jafului și măcelului... Mai toate satele din prejurul Capitalei, cu mai multe sate din județele Argeș, Prahova și Vlașca sunt în plină revoltă“.

Peste câteva săptămîni tot în Curierul român (nr. 25/7 mai 1888) aflăm o relatare despre „Răscoala de la Corni“ din județul Botoșani. În nr. 41, sînt cuprinse, în câteva catrene, starea de spirit din sate și atitudinea guvernanților față de țăranii răsculați. Iată citate cîteva versuri din „Hora junimiștilor“ :

*„Țara geme de durere,
Și se zbuciumă amar,
Dar noi, cei de la putere,
De-al ei dor n-avem habar ;
Curge sîngele prin sate,
Gloanțe plouă din senin
Văduvele desperate
Fug cu pruncii lor la sîn.“*

Alături de problemele sociale, în „Curierul român“ au fost prezentate amplu problemele eliberării naționale. În nr. din 5 ianuarie 1891, Scipione Bădescu a publicat „Odă la Transilvania“ din care cităm :

*„Ca magică Regină, în jurul tău grămadă,
C-o lume de Patricii și de Plebei o lume,
Ce-n dorul lor de tine uitat-au al lor nume
Tu, optsprezece veacuri dormita-i în Carpați,
Cu mantia de raze, cu sînul de zăpadă,
Cu ochii tăi de vultur, cu buclele-ți de brazi !
Ca jalnica Regină, robită, despletită,
Înfășurîndu-ți sînul c-o zdreanță de catrință
Cusută în suspine cu fire de cîință,
Tu zaci azi închinată la(-l) tronului tău scări,
Nici flori ,nici briliante pe haina ta cernită...
Ca falnică Regină, purtată în triumfuri,
O, mult duioasă țară, de veche bărbăție !
Uimi-vei lumea iarăși... că-i scris să reînvie,
Curînd și mult mai mîndru, poporul tău poet...
Toți fiii tăi sînt gata, în cele patru unghiuri
Chemate la Unire de bardul tău profet“.*

În încercarea de a trece granița și a-l difuza în Transilvania, unde circulația Curierului Român era interzisă, Bădescu schimbă numele ziarului de 23 de ori, numindu-l, pe rînd ; Alegătorul Român, Informatorul Român (1894), Buciumul, Călătorul Român, Călăuza Română, Curentul Român, Dorul Român, Economul Român, Farul Român, Jurnalul Român, Rolul Român, Școala Română, Vorba Românului (toate în 1895), Patriotul Român, Rostul Român, Situația Română (în 1896), Anul Nou Român, Caritatea Română, Comerțul Român, Pactul Român, Prezentul Român (în 1897) și Mișcarea Română (în 1898) (Cf. P.P.R., p. 173).

Curierul român a adus multe servicii culturalizării și informării maselor, stimulării oamenilor de cultură. În 6 octombrie 1894 întreaga pagină I, tipărită cu bronz auriu, este consacrată „Genialului copil-artist, George C. Enescu“. Extragem din acest articol: „În sfârșit, am văzut, am ascultat și-am admirat pe acest copil genial“. (Autorul se referea la concertul care a avut loc la Cracalia, la locuința părinților). Cu simțul exact al valorii, aprecia „pe acest artist incomparabil, menit a deveni minune secolului, în mâinile căruia vioara nu mai are nici un secret, coardele-i fiind însuflețite și arcușul fermecat“.

În 1885 apăruse sub redacția lui S. Bădescu, pentru scurtă vreme, „Curierul Botoșanilor“. Ioniță Scipione Bădescu, născut la 15.V.1847 la Răstolț-Sălaj, a murit la 4.X.1904 în Botoșani și fusese coleg la „Timpul“ cu Mihai Eminescu. Între 1882 și 1884 îndeplinește funcția de revizor școlar în județele Botoșani și Dorohoi. În 1885, director al școlii normale din Galați, revine și se stabilește definitiv din 1886 la Botoșani.

Au publicat în paginile acestei reviste versuri George Coșbuc, Șt. O. Iosif, Cincinat Pavelescu, Gheorghe din Moldova, J. B. Hétrat, Th. D. Speranția, L. Daus, Corneliu Botez. S-au publicat traduceri de I. S. Spartali, din operele lui P. Ronsard, Ch. Baudelaire, Dickens, Dostoievski, Turgheniev; istorie literară de Gh. Adamescu (despre Miron Costin, M. Eminescu, Ion Creangă, Al. I. Odobescu), amintiri despre C. Garagiale, D. Bolintineanu și M. Eminescu.

Pentru a încheia lista publicațiilor botoșănene iluministe literare, satirice de la sfârșitul secolului trecut și începutul celui actual mai trebuie citate „Aurora“, „Cocoșul în pragul ușii“, editat de D. S. Miculescu în 1881.

Dimitrie Scarlat Miculescu (n. 29.II.1820, Iași, m. 20.XI.1896, Botoșani), în peregrinările sale de pașoptist și unionist persecutat, nemulțumit probabil apoi de funcțiile ce i s-au încredințat după Unirea din 1859, se retrage la una din moșiile sale, funcționează ca profesor la Liceul din Botoșani și editează ziare atât la Botoșani cât și la Dorohoi. (Reamintim aici „Opiniunea“ la Botoșani și „Curierul de Dorohoi“).

Au mai apărut în aceeași vreme „Monitorul comunal“, între 1885—1908, „Haver“, („Tovarășul, camaradul“), editat de L. Feller în 1882, „Constituționalul“, în 1882—1886, 1887 sub redacția lui N. G. Boldur-Epureanu, „Der judische Wachter“ (= Veghea evreiască), în 1884 sub redacția lui H. L. Feller, „Intransigentul“, liberal-conservator, apărut în 1888 ca și „Santinela“, ce se edita în același an. Între 1888 și 1938 apărea la Botoșani „Buletinul camerei de comerț și industrie“, iar sub redacția lui Emil T. Vasiliu se edita între 1889—1912 ziarul „Libertatea“. În 1890 a apărut „Gazeta gazetelor“, „Gazeta de Botoșani“, editată de V. Sardin, o altă „Țara de Sus“ decât cea editată în 1890, acesta apărea în 1891 și editorul ei era T. Boldur-Lătescu; În 1892 este reluat ziarul „Constituționalul“ din 1887 cu titlul schimbat în „Constituționalul din Botoșani“. Mai menționăm aici „Prutul“, conservator, care apare între

1896—1897 și 1898—1899, „Steagul“ cu apariție între 1899—1905, „Botoșanii“, iar național liberal condus de Gh. Kernbach și apărut din martie 1898—1930. Al Smelt mai tipărise la 1898 „Hazul“. Director era Drimbă — glumea editorul, redactor — oricine și colaboratori Arcuș și Cobză. Amuzant „cum petrec sărbătorile“ notabilitățile vremii : ...„Enășescu plînge pe ruinele prefecturii ; Lăzărică plînge pe ruinele partidului, Cornelu plînge pe ruinele (pardon) pe brațele Angelei ; Scipione plînge pe brațele abonaților chibaburi...“.

Între 1893—1922 s-a editat la Botoșani ca publicație periodică „Calendarul bisericii ortodoxe de răsărit și a comunității armenae“, iar emigrația evreiască a tipărit patru publicații în cîte un singur număr, toate apărute în 1900 și care se numeau : Dorul, Pedestrii, Înfrățirea și Adio. În Dorohoi, pînă la începutul secolului, ca ziare de aceeași factură (n. n. pentru ziarele muncitorești și socialiste am rezervat o tratare aparte) au mai apărut : „Foișorul din Dorohoi“ care la 1878 se ocupa de probleme politice și economico-sociale locale ; „Adevărul“, în 1883, care se ocupa de interese politice înguste ; „Dorohoiul“ din 1891 și „Dorohoiul“ din 1896 care publicau articole pe teme agricole, comerciale etc.

Să încheiem prezentarea publicațiilor de acest gen, menționînd două reviste editate la Botoșani : cu caracter omagial — „Victor Hugo“ în 1902 cu ocazia împlinirii a 100 de ani de la nașterea marelui poet și prozator și revista „Mihai Eminescu“, seria a II-a, apărută în 1905 sub conducerea lui Constantin Cehan, număr în care semnează A. D. Xenopol, Petre Vulcănaș ș. a., din care Ileana Turușancu semnalează 3 numere.

La 16 iunie 1909 s-a mai editat o revistă comemorativă „Eminescu“ sub îngrijirea lui Al. Șmelț²⁰, iar în 1915 a apărut revista „Teatrul Eminescu“.

„...Adună-se toți proletarii“

În ultimele două decenii ale secolului trecut, pe măsură ce și în nordul țării a început să se dezvolte industria, dar și ca urmare a creșterii influenței ideilor înaintate ce se vehiculau în marile centre, în special București și Iași, sînt marcate și aici întîile mișcări muncitorești.

Asociația cărămidarilor exista pe la 1867, iar un „Club al muncitorilor“ se înființează în 1891 la Botoșani (Munca, 8 dec. 1891) din „tineri de inimă și entuziasmați pentru nobilele idei ale dreptății“.

Cunosc o răspîndire tot mai intensă ideile socialismului științific, în legătură directă cu activitatea pe aceste meleaguri a lui Panait Mușoiu și ulterior, a lui Panait Zosin.²¹

La 1/13 martie 1892 mișcarea socialistă și muncitorească din Botoșani înscrie una din cele mai impresionante pagini din istoria începuturilor sale prin editarea propriului organ de presă, intitulat „Proletarul“, iar socialist bilunar. Acesta, în „Cuvînt de introducere“ își propune să fie organul „care va apăra interesele claselor apăsate ale societății de astăzi“. „Sîntem socialiști. Voința noastră este emanciparea claselor dez-

20 PPR, II, 230 și Șt. Constantin, *Caiete botoșănene*, 6/1983.

21 Gh. Jauca, Șt. Cervatiuc, *Tineretul socialist botoșănean (1891—1910)*.

moștenite, tendința noastră este schimbarea societății de astăzi în alta mai bună". „În jurul „Proletarului“ adună-se toți proletarii“.

În articolul „Cîteva vorbe despre socialism“ ziarul informa despre originea și evoluția doctrinei, însemnătatea ei pentru viața muncitorilor. „...Muncitorii din toată lumea sînt frați“ se spunea în articol. Se accentua apoi nevoia unor revendicări democratice : „...deocamdată să luptăm fără preget pentru a grăbi cedarea societății burgheze, pentru a sădi în ruinele ei o altă societate, mai bună : societatea socialistă“.

Articolul „Femeile se deșteaptă“, semnat „O prietenă din Ardeal“, care se adresează „Către tovarășele mele din Botoșani“, accentua asupra necesității egalității în drepturi a femeilor cu bărbații și urează acestora succes alături de muncitori, în rîndul „Clubului muncitorilor“²².

Unele informații bibliografice semnalează și apariția la Botoșani a publicației „Cu noi — gazetă muncitorească“, ce se edita în 1890²³. Nu s-a păstrat nici un număr.

Cea mai fertilă perioadă pentru presa muncitorească din nordul țării din ultima parte a veacului trecut începe, desigur, cu venirea lui Panait Mușoiu (1864—1944) la Dorohoi și Botoșani²⁴. Cel care tradusese pentru prima dată în românește „Manifestul Partidului Comunist“ (în 1892 la Botoșani), publicist înzestrat, care corespundea, de aici, la vremea ceea, cu Friedrich Engels, avea ample și constante colaborări la numeroase publicații socialiste și muncitorești („Revista ideii“ — pe care o fondase și conduse — „Munca“, „Drepturile omului“, „Muncitorul“, „Drapelul“, „România viitoare“, „Telegraful român“, „Revolta“, „Școala nouă“ ș. a.). Ca trimis al cercului socialist din Iași, în anii 1888, 1890 și mai ales în intervalul 1892—1893, avea să desfășoare în orașele Dorohoi și Botoșani o rodnică activitate. Cu deosebire, activitatea sa în această zonă capătă amploare între 1892—1893, cînd publică mult în ziarul „Voacea Botoșanilor“, care apărea săptămînal. Ziarul acesta, editat încă prin 1887, tipărit la tipografia „Concurența“, publica regulat articole și comentarii pe teme politice și sociale, știri, anunțuri, iar în suplimentul duminical apăreau știri agricole, economice și varietăți. În acest ziar au publicat Panait Mușoiu și Panait Zosin manifestul intitulat : „Către orășeni“ (nr. 13/21 aprilie 1892 în care se arată că „duminică 1 mai 1892 se va sărbători, ca în toate țările, și la Botoșani, Ziua muncii : „...A venit vremea să ne dăm mina muncitorii și muncitoarele de orice neam și breaslă... A venit vremea să ne răzbumăm de neajunsurile trecutului, înfrățindu-ne...“.

Caracteristice publicației îi sînt atitudinea militantă pentru libertăți democratice, pentru propagarea ideilor socialiste. Iată spicuiți edificatoare pentru această poziție din cîteva articole : „...Ne va trebui mult,

²² „Presa muncitorească și socialistă din România, vol. I, p. 294 ; C. Antip, *Contribuții la istoria presei române*, U.Z. 1964, p. 68 ; Expoziția ziarului „Clopotul“, Victor Crăciun, Botoșani, 1971, monografie, p. 28-29 ; Gh. Jauca, BFIS, p. 97 ș.u.

²³ Victor Crăciun, Botoșani, 1971, monografie, p. 28.

²⁴ A. Gălășteanu și M. Gogoneață, „Panait Mușoiu“, eseuri, 1970 ; Gh. Jaucă, Panait Mușoiu și Botoșanii, FISR.

mult timp pentru a spăla veacul de rușinea purtării unor cîrmuitori nevrednici“ (nr. 18/9.06. 1892) scria ziarul referitor la eliminarea din liceu a unei eleve cu idei socialiste, în articolul „Chibzuință ministerială“.

„Reforma învățămîntului actual e necesară dar să nu se uite că această reformă singură, fără o schimbare corespunzătoare în împrejurările de trai nu va aduce nici un bine mai simțitor“ se sublinia în nr. 18-19/4.07.1893 articolul „Premiile școlare“); „...Fixîndu-ne asupra organizării noastre economice și descoperind pe de o parte că dînsa este temelia organizării politice, juridice... și că mai degrabă de schimbarea celei dintîi atîrna schimbarea celorlalte... ni se limpezește un ideal în minte... idealul care călăuzește și care mișcă mai multe milioane de muncitori conștienți de mersul lucrurilor și de menirea lor...“ (nr. 13/29.05.1893) se arăta în articolul „Schimbare de dorințe“.

Către sfîrșitul veacului al XIX-lea intră în arena publicistică la Botoșani, Barbu Lăzăreanu (1881—1957), cel care peste ani avea să colaboreze și la editarea ziarului „Clopotul“ cu unele articole. De viața și activitatea lui în nordul țării se leagă editarea și apariția mai multor publicații muncitorești la începutul acestui secol. Astfel apare în 1902 „Gîndul“ în care, între altele, s-a publicat articolul „Istoria filosofiei materialiste“ de S. Melanescu. De asemenea, academicianul de mai tîrziu avea să editeze aici și „Inimă și Minte“ în anul 1903²⁵. Tot el avea să mai colaboreze în aceeași vreme la editarea revistei „Reînvierea“ scoasă sub direcția lui A. D. Xenopol (1847—1920) la „Institutul de arte grafice din Botoșani“. Tipărită în condiții deosebite, pe format mare și hîrtie de calitate, reproducînd în fiecare număr tablouri celebre, revista „Reînvierea“ se trimitea și la Paris, Londra, Berlin, Leipzig, Viena, Odesa, New York, Roma, Milano și Laussane pentru depozitele de periodice. Xenopol a scris și publicat în „Reînvierea“ mai multe articole, între care „Chestiunea țărănească“ și „Curentul naționalist“. În această publicație au mai semnat și alte notorietăți cum : T. V. Ștefanelli, Nottara, Cincinat Pavelescu ș. a.

Pentru emanciparea sătenilor

În primul deceniu al secolului nostru au mai apărut „Curierul“, în 1904, revistă de sociologie, știință, industrie, informații. Apoi a apărut „Moldova“, editată între 1904 și 1905 sub redacția farmacistului Al. Smelț care avea să fie reluată între 1910—1912. Această ultimă serie a fost și mai cunoscut, la ea colaborînd Șt. O. Iosif, V. Eftimiu (ultimul colaborează peste ani și la Clopotul), D. Anghel, Cincinat Pavelescu, Natalia Negru, Artur Enășescu, Irina Mindru ș. a. În această din urmă serie a „Moldovei“ s-a încercat o schiță de istorie a personalităților de seamă de pe meleagurile de nord ale țării, fiind publicat, între altele, portretul primului director al celei mai vechi școli primare din Botoșani — Ion Popovici-Puiu. Găsim aici consemnări despre instalarea primelor fire telefonice la Botoșani, despre activitatea sindicatelor agricole, probleme legate de iluminatul electric al orașului, probleme economice,

²⁵ Ileana Turușancu, *op. cit.*

tehnice, sanitare și desigur, culturale, între care evenimentul începerii construcției teatrului „Mihai Eminescu“.

Pentru atitudinea politică a „Moldovei“ sînt semnificative articolele care pledau pentru votul universal. Menționăm pe cel din „Moldova“ nr. 1/1911, intitulat „Fata babei și fata moșneagului“ de D. D. Hanganu din care cităm : „...sistemul electoral de azi e ruinat ; nu mai poate funcționa decît în dauna țării“... Memorabilă este chemarea lui Al. Smelț (nr. 8/1912) : „De cinci ani de zile, din flăcările arzătoare ale lui 1907, a răsărit o putere tainică ; o suflare nouă care frămîntă poporul acesta oțelit în restriște. Gloata numeroasă și vrednică a celor de jos se dezmoțesc, în timp ce idei generoase de emancipare a satelor șerbite frămîntă mințile cele mai vii și mai luminate ale acestei țări“.

Din primul deceniu al secolului menționăm „Steaua“ care se edita în 1902 la Dorohoi, ca organ săptămînal al intereselor generale sub conducerea lui Mihail Nicolau²⁶. Militînd pentru emanciparea culturală a sătenilor, asemenea ziare aveau un rol deosebit în propagarea științei și culturii, în stimularea dezvoltării economice a zonei. De pildă, se citează sprijinul pe care Steaua l-a dat ideii de a se organiza în județul Dorohoi din acea vreme expoziții agricole în comune în scopul ca „să deștepte între săteni emulațiunea pentru o agricultură mai sistematică, pentru o creștere mai rațională a vitelor²⁷“.

În intervalul la care ne referim au mai apărut la Dorohoi „Revista tinerimii“ în 1905 (la ziarul „Dorohoiul“ din 1902 am avut prilejul să ne referim în alt capitol), „Ecoul Dorohoiului“ și „Lumina conștiinței“ în 1908 și „Breslașul“ în 1909. Ca lista să fie aproape completă mai amintim aici și de alte cîteva apărute la Botoșani : „Apicultorul“ în 1905, „Institutul evreu“ în 1906, „Provincia literară“ în 1908, editată de C. Muche și B. Scarlat. Între colaboratorii ziarului a căror nume a ajuns pînă la noi se numără Traian Demetrescu („Țigani“).

În satul Stăuceni de lingă Botoșani s-a editat în 1909 „Țăranul român“, iar sub direcția lui C. Cehan și V. Galin a apărut „Moldova de Sus“, bilunar, începînd de la 31.08.1906, „organ românesc pornit din partea județelor Botoșani, Suceava și Dorohoi“, care, de asemenea, se preocupa de problemele țărănești. La editarea lui au mai concurat mai tîrziu Mihai Bogdan în calitate de „codirector“ și Gh. Diaconescu-Delimar ca prim redactor. Fără să înțeleagă pe deplin sensul dezvoltării sociale, revista abordează subiecte ardente pentru epocă „Patimi din primăvara lui 1907“ (C. Cehan), „Chestiunea țărănească“ (Ilie Bălănescu), „Constatări asupra stării economice a țăranului“ (C. A. Ionescu).

Asupra revistei progresiste „Pagini sociale“ se cuvine să stăruim mai mult. Apărute între 1.12.1909 și aprilie 1910, cele 7 numere ale revistei și-au elaborat sumarul angajat pe realitatea economico-socială fierbinte a epocii. „...Ne aducem aminte cînd în 1907 se spunea că armat străină va veni să apere capitalul străin băgat în industria noastră... Sîntem sclavi, legați la ochi și de mîini, primejduiți a nu ne mai putea păstra

26 Gh. Amarandei, *Contribuții...*, p. 202.

27 Bibliografia publicațiilor periodice românești, p. 78.

independența intereselor și aspirațiilor noastre. Atunci și numai atunci când capitalul român își va face datoria începe rolul statului, dator să asigure raportul dintre muncă și capital“ (în „Legile noi și partidele vechi“ de N. Constantinescu — ianuarie 1910) „...Statul nostru este clădit numai și numai pe teorii, adică vorbe deșarte... De la 1907 și pînă acum doi ani vedem zădărnicia acestei teorii... Proprietarul se folosește foarte bine de cutare articol din legea învoielilor... și o poate reduce la zero. De aceea spun că destul cu teoria! Spre fapte“ (în „Spre fapte“ de D. I. Atanasiu). Demascînd abuzuri grave ale potențailor vremii, într-un alt articol, redacția se întreabă : „Și ne mirăm că a fost un 1907 și ne temem că ar putea veni alt an teribil ?“.

Deceniul al doilea al acestui secol, marcat de cumplita înfruntare, care a fost primul război mondial și de Marea Revoluție din Octombrie, a adus și în presa din nordul țării clarificări ideologice și de poziție. Între aceste publicații, desigur, un loc distinct îl ocupă, în seria celor apărute înainte de primul război mondial, cele de la Dorohoi, dintre care vom numi revista „Poporul“, editată în 1912 ca „organ izvořit din interesele poporului muncitor“ sub conducerea social-democratului Elefterescu Spiridon Urzică, membru al PSD (se tipărea în tipografia „Viitorul“ Botoșani) : „Muncitorii de toate vîrstele din orașul și județul Dorohoi — se menționa în „Poporul“, anul I (1/19.02.1912 — văzînd că nu pot progresa și nu pot a-și apăra propriile lor interese fără o organizație solidă, legală, pe seama lor și compusă din toate elementele conștiente de menirea poporului muncitor, în ziua de 12 februarie 1912, în consfătuirea ce a avut loc în orașul Dorohoi au pus bazele unei grupări (...) sub denumirea „Munca“... Vom lupta pentru apărarea drepturilor muncitorilor de orice natură de la orașe și sate : vom lucra pentru educarea și organizarea muncitorilor în vederea formării mediului social pentru votul universal, cucerirea puterii politice...“. În „Scumpirea traiului“ se explica muncitorilor că „în organizația socială de astăzi, bazată pe proprietatea individuală, libera concurență și libertatea tranzacțiilor“, nici nu poate fi altă situație... „pînă nu vom înlocui acest sistem, nu se va putea iefteni traiul“. În acest scop „trebuie în primul rînd să ne schimbăm sistemul, să ne îndreptăm spre producția socialistă și mărînd foarte mult productivitatea solului și al industriei, potrivit cerințelor noastre“ („Poporul“, nr. 1/19.02.1912).

Cam în aceeași vreme apărea la Dorohoi și „Solia“ editat în 1911 ; „Vocea poporului“ tot în 1911 și apoi „Lumina“ ; „dacă e legat sau nu de vreun partid politic trebuie să simtă că a sosit momentul unor adînci prefaceri morale, intelectuale, sociale și economice“ („Lumina“, anul 1, nr. 2/14.03.1913). Mai numim încă „Amicul poporului“, apărut în 1914 și „Farul“ din 1915, ambele la Dorohoi.

28. Presa M.S.R., vol. III, partea I, p. 568 și M. Florescu, Clopotul, 30 aprilie 1971.

„În ciuda tuturor îngrădirilor, socialismul prinde tot mai puternice și adânci rădăcini“

Dintre publicațiile democratice apărute în acei ani un loc distinct îl ocupă „Făclia Nordului“, editată la Botoșani, în 16 decembrie 1918 și 24 martie 1919, revistă independentă și democratică cu apariții săptămânale. Editor era Vladimir Sardin Nicoară și se tipărea la tipografia din str. M. Filipescu (Ureche) nr. 14.

Din nr. 1, cităm : „...Cu făclia dreptății în mână și sprijiniți de adevăr, vom lumina cele mai ascunse unghere întunecoase în care murdăria trecutului încearcă să trăiască“. „...Abia atunci când fețele cetitorilor noștri se vor încreți într-un imens suris de dispreț pentru nedreptate... (cenzurat)... în care minciuna politică și socială de la noi, ne-a silit a trăi pînă acum, abia atunci vom crede că ne-am făcut datoria și că am izbit solid cu pumnul democrației...“.

Articolul „Către sate“, semnat de „Moș Gheorghe din Buhăcenii“ (nr. 2, 23 decembrie 1918) aprecia că „Liberalii sînt singurii politicieni care totdeauna au făcut și s-au purtat întocmai după zicătura : „Fă-te frate cu dracul pînă treci puntea“.

Manole Petru, în „Stăpînirea de ieri și de azi“ scria profetic : „Ziua de mîine e ziua dreptății celor mulți“.

Desigur, tenta revistei a fost iluministă, cum remarcă mai mulți cercetători. Dar se regăseau în paginile sale și probleme sociale majore ale epocii ca împrăștierea țăranilor (în „Făclia Nordului“ nr. 1/16 dec. 1918), ale înlăturării votului universal, cerințe ale îmbunătățirii condițiilor de muncă și de viață ale muncitorilor manuali, învățătorilor, meșterilor etc.

Același editor, Vl. S. Nicoară avea să scoată în continuare (cu o zi înainte de a-și înceta apariția „Făclia Nordului“, respectiv la 23 martie 1919) „foaia socialistă săptămînală“ „Viltoarea“. Din acest săptămînal au apărut 11 numere, respectiv s-a editat pînă la 5 iulie 1919. Orientarea generală era mai clar socialistă decît la precedenta publicație și aborda aceleași probleme care frământau lumea ce străbătuse recent războiul mondial și se afla sub ecourile Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Se exprimau, fără nici un fel de echivoc, opțiunile pentru o nouă orînduire : „Fără voia lor (n. n. a capitaliștilor) și în ciuda tuturor îngrădirilor legitime și nelegiuite socialismul prinde tot mai puternice și adânci rădăcini“ (Din „Lămurirea“ — articol program, în nr. 1).

Ziarul afirma la 23 martie 1918 că pentru socialiști „patriotismul înseamnă liantul capabil să polarizeze energiile întregului popor, să sudeze într-un tot unitar pe toți locuitorii țării“ prin îmbunătățirea traiului, prin ușurarea mijloacelor de vețuire, prin practicarea unor drepturi largi și reale...„ adevăratul sentiment patriotic (aflindu-se, n. n.) în inima acelor ce produc bogăția patriei“ (Din „Social-democrația și naționalismul“). Și în același timp ziarul scria în 5 mai 1918 „ Internaționalistii pot să zică, din contra, că ei sînt singurii patrioți, pentru că sînt

singurii care își dau mai bine seama de condițiile în care pot și trebuie să fie asigurate viitorul și mărirea (dezvoltarea, n. n.) patriei”.²⁹

În problemele artei și literaturii reținem ideea că literatura românească se identifică pe de-a-ntregul cu opera acelor creatori care au avut curajul „a ridica un colțișor de perdea pentru a privi societatea așa cum este ea” (Vîltoarea, 5 iunie 1919).

În problema agrară se pronunța categoric pentru calea socialistă de rezolvare : „Numai proprietatea colectivă a mijloacelor de producție, industrializarea agriculturii și legiferarea muncii vor soluționa chestiunea agrară la noi” (Vîltoarea, 5 iunie 1919, din articolul „E pur si move”).

În sprijinul îmbunătățirii situației sociale a țăranimii

Între 5 ianuarie 1919 și mai 1921 se edita la Botoșani „Junimea Moldovei de Nord” din inițiativa unor tineri intelectuali în frunte cu învățătorul Constantin Iordăchescu. Revista are caracter literar dar sînt publicate și articole care vizează îmbunătățirea situației sociale a țăranimii. Sînt de menționat în această privință colaborările semnate de inginerul agronom Ion Popescu-Greaca care, referindu-se la reforma agrară aprecia că „trebuie să se înfăptuiască o dată ceea ce se promitea ori de cîte ori țara era la aman, momeala nu mai poate merge : așa a fost la 1877, la 1913 și la 1917.” El propunea să se organizeze „obști de cumpărare” care să ia asupra lor atît pămîntul cît și inventarul corespunzător al cultivatorului mare. Tot el propune agronomilor să conducă ferme model. Împreună cu Anton Popescu critică reformele agrare de pînă atunci, propune desființarea tocmelilor agricole și trecerea la cultivarea intensivă a ogoarelor pe baze științifice. Un studiu asupra agriculturii mai semna în această revistă și ing. Ciomac.

Interesul pentru problemele agricole venea și de la faptul că între intemeietorii revistei, așa cum se specifică în nr. 1, se aflau nu mai puțin de cinci agronomi : Ciomac Ioan, inginer agricol. Constantinescu Emil, agronom, Popescu-Greaca Ion, inginer agricol, Rallea Dumitru, inginer agricol, dr. Șerban Mihai, consilier agricol. De altfel, în articolul program „La muncă”, se menționa că... „vom căuta prin articole privitoare la chestiunile sociale și politice de la ordinea zilei să servim în mod cinstit de călăuzirea sătenilor...”³⁰.

Dar ideile lor generoase aveau să rămînă, ca și ale altora, simple deziderate pînă la cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare în frunte cu Partidul Comunist Român.

Între agricultură și... literatură

Despre „Junimea Moldovei de Nord” G. Topîrceanu scria că „e redactată cu toată îngrijirea posibilă dacă ținem seama de condițiile nu tocmai favorabile în care poate să apară o revistă literară într-un oraș de provincie îndepărtat. Cu vremea, poate că fiecare județ sau oraș mai răsărit își va avea revista lui” (în „Însemnări ieșene” — 1920). Era fi-

29. Junimea Moldovei de Nord, an I, nr. 1, 5 ianuarie 1919.

30. Junimea Moldovei de Nord, an. I, nr. 1, p. 9.

resc deoarece la revistă au colaborat mult N. N. Răutu, Artur Enăşescu, Alex. Macedonschi, Tiberiu Crudu ş. a., iar în numărul festiv consacrat împlinirii a 30 de ani de la moartea lui Eminescu au semnat Nicolae Iorga, Ion Simionescu, Sextil Puşcariu, Artur Enăşescu, Constantin Ōprescu ş. a. Cităm „Doina vîntului“³¹ ca reprezentativă pentru nivelul artistic şi caracterul militant patriotic promovat de această revistă :

*Vînt cu miros de sulcină,
Du-te-n mîndra Bucovină,
Mîngîie pe cei de-acas,
Sterge lacrimi de pe obraz
Şi să-i mîntui de necaz.
Vîntule, mai fă-te val
Şi treci munţii spre Ardeal,
Cu miros de romaniţă
S-atingi fete pe cosişă....
Spre Banat mai oboieşte
Sus pe Murăş te adună...
Să te abaţi apoi în Jos
Şi suflarea românească
Valuri, valuri să tot crească...
...Şi de-o fi „ziua cea mare“
Saltă vînt peste hotare
De vesteşte „Hora mare“
Fraţii să se prindă-n ea,
Să steie de-a pururea !“*

Poezia este datată 17 august 1917 — deci înainte de Marea Unire din 1918 — şi semnată Lydia Nour.

Artur Enăşescu a colaborat la revistă cu recenzii şi poeme. Cităm aici din „Floarea morţii“, apărută în nr. 6-7/1919 :

*Sorbind din adîncuri veninul
Pe un ţărm blestemat şi pustiu
Regină-ntre flori se răsfăţă
O floare sub cer străveziu.*

*Sărman călător dus de soartă,
Pe alături de floare cînd treci
Suavele-i forme te fură
Şi otrava-i te adoarme pe veci.*

Este de reţinut faptul că în această revistă (nr. 1/an II din aprilie 1921), s-a publicat o scrisoare a lui Alex. Macedonski, în care poetul se dezvinovăţeşte de acuzele ce i s-au adus că a jignit memoria lui Eminescu. Iată un extras din acea scrisoare : „Niciodată nu am adresat nici o epigramă lui Eminescu. Cea cu pricina era scrisă cu doi înainte de nenorocirea ce l-a izbit. Este o infamie ce mi-a fost pusă în circă...“.

În mai 1921 revista își încetează apariția. Colaboratorii ei, regrupați, editează „Revista Moldovei“ care a apărut cu regularitate pînă în anul 1937, cînd problemele financiare i-au încheiat lunga carieră. Secretar de redacție era prof. Tiberiu Crudu, directorul Școlii normale din Botoșani. Ca membru de onoare al colectivului de redacție s-a aflat și prof. Ion Simionescu (10.7.1873 — 7.01.1944) care a publicat în această revistă cîteva articole despre starea economică a județului Botoșani.

Prof. Vințilă Mihăiescu a publicat „Formele de teren din nordul Moldovei“. Obiectivul declarat al revistei, de a strînge material pentru o monografie a județului, s-a realizat parțial prin colaborări ale lui M. Gr. Poslușnicu („Din trecutul muzical al românilor“), Alex. Simionescu („Mănăstirile Agafton și Vorona“), Aurel Gheorghiu („Contribuții la istoria ținutului și orașului Botoșani“), Traian Ichim („Documente botoșănene“), Simion Labin („Pagini străvechi“), Artur Gorovei, D. Furtună, Constantin Cumpătă, Andronic Țăranu.

În perioada la care ne referim deosebit de bogată a fost activitatea publicistică și în fostul județ Dorohoi. „Cooperația“ era condusă de agronomul C. Călărășianu și viza, prin „unire și lumina“, „prin cooperație în fond, nu în formă, să tindem la bunăstarea celor azi în nevoi“.

Organ pentru Dorohoi și Botoșani se intitula „Vestitorul“ editat și el ca și „Cooperația“, în 1929, însă cu o apariție întinsă pînă prin 1936, cu o viață remarcabilă. S-a distins de restul publicațiilor prin claritatea poziției exprimate, în favoarea celor mulți și obidiți, prin atitudinea antifascistă limpede exprimată: cităm din Vestitorul, an. IV, nr. 168 din 13.XI.1932 : „Funcționarii, pensionarii nu sunt plătiți de luni de zile. De mizerie, unii se spîzură, alții mor de foame... Țara abia mai răsuflă de greutate, de nevoi, iar politicienii noștri, în loc să se gîndească cum s-o scape din prăpastia în care toți au împins-o fără milă, fără rușine, o sug mereu, o împing și mai adînc în prăpastie“.

În timp ce nori negri se adunau deasupra Europei

Criza economică, ascensiunea fascismului au condus la radicalizarea maselor, și ca o reflectare la ofensiva presei comuniste și muncitorești. Între 1929 și 1930 apare la Botoșani „Rațiunea“, de tendință socialistă, editat de Petre Irimescu.

Printre cele peste 300 de ziare și reviste apărute sub îndrumarea partidului

În constelația presei comuniste și muncitorești s-a înscris, începînd din perioada interbelică, cu o prestigioasă activitate ziarul Clopotul, editat la 30 iunie 1933 de Scarlat Callimachi (n. București 20.IX.1896 — m. 2.VI.1975). Ziarul, cu variantele sale ulterioare — pentru că din 10 decembrie 1934, cînd a fost suprimat, și s-a numit pe rînd Raza (28 iulie-18 august 1935), Soarele (23 august-13 octombrie 1935), Valul (21-25 oct. 1935), Torța (1-8 noiembrie 1935), Horia (27 iulie — 7 sept. 1936), Cloșca (14 sept. 1936), Steagul (22 sept. 1936) și Glasul nostru (10 iulie-31 iulie 1937), are o viață impresionantă.

În mesajul adresat ziarului cu ocazia sărbătoririi a 50 de ani de apariție, tovarășul Nicolae Ceaușescu, scria: „*Imi amintesc, că, în acei ani de crâncene bătălii de clasă, împreună cu celelalte peste 300 de ziare și reviste apărute sub îndrumarea Partidului Comunist Român, „Clopotul”, devenit organ central de presă al Comitetului Național Antifascist s-a ridicat cu hotărîre împotriva fascismului și războiului, a militat cu înflăcărare pentru mobilizarea maselor largi populare la lupta revoluționară pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice. Purtînd în mase cuvîntul partidului, ziarul a militat cu hotărîre împotriva reacțiunii și a fascismului, a tendințelor de aservire a României intereselor Germaniei hitleriste și a pregătirilor de război. După Eliberare, în condițiile noi ale înfăptuirii revoluției și construcției socialiste, ziarul „Clopotul” — preluînd și ducînd mai departe bogatele sale tradiții revoluționare — a adus o contribuție însemnată la mobilizarea și antrenarea largă a maselor de oameni ai muncii din județul Botoșani în lupta și munca pentru înfăptuirea politicii partidului de edificare a noii orînduiri sociale pe pămîntul patriei, de dezvoltare economico-socială a țării și creștere a nivelului de trai al poporului.*”

Puține publicații românești se pot mîndri astăzi cu o apariție întinsă pe o jumătate de veac. Și cu atît mai puține sînt cele de acest fel care apar în provincie ori încă mai aproape de adevăr fiind, în centre de județ de talia celui cum este Botoșaniul.

Sigur, faptul își are o explicație multiplă. Prima dintre ele constă — și aceasta este principala — că ziarul „Clopotul”, în urma suprimării „Buletinului mișcării antifasciste” de către guvernarea vremii, începînd din februarie 1934³¹, devine organul central de presă a Comitetului Național Antifascist, creat în iunie 1933 din inițiativa Partidului Comunist Român.

Clopotul care-și continuă apariția cu întreruperea vremelnică impusă (31 iulie 1937-8 octombrie 1944), de la începuturile sale s-a situat ferm pe pozițiile înaintate ale clasei muncitoare, ale țărănimii și intelectualității progresiste. Prin gravitatea problemelor ridicate, prin nivelul de angajare ca și prin colaboratorii pe care i-a avut el a depășit cu mult condiția de ziar local, fiind angajat în dezbaterile celor mai presante probleme românești, europene și chiar mondiale.

Desigur, asupra ziarului Clopotul din perioada interbelică s-au aplecat mulți. Mulți dintre cei care vizitează astăzi redacția ori Muzeul de istorie a partidului sau Muzeul județean din Botoșani stăruie îndelung în fața panourilor ce prezintă în copie sau în original, selecțiuni din paginile acestui ziar. Este firesc pentru că trecerea anilor nu face decît să confirme justetea țelurilor și crezului căruia și-a subordonat coloanele de la începuturile sale.

„Clopotul” care apărea ca ziar legal în anii de plină ascensiune a fascismului către putere pe plan european, într-o perioadă cînd Partidul Comunist Român, aflat în ilegalitate își îndrepta forțele către crea-

31 Stela Giosan, Clopotul, iunie, 1983.

rea unui front popular antifascist, își exprima limpede crezul din chiar primul număr: „Clopotul nu apare ca să înmulțească numărul foilor locale sau să le facă concurență. Clopotul are un crez și va lupta hotărît fără a cunoaște șovăirea și nici tirguiala pentru înfăptuirea lui.

O mină de oameni, lipsiți de răspundere morală au otrăvit ani de-a rîndul sufletele cinstite dar necunoscătoare a realităților. Ei au sădit ura de rasă și au cultivat-o trăgînd nenumărate foloase. Astăzi aceiași oameni caută să capteze mulțimea pentru cea mai greșită dintre idei — hitlerismul (...)

Pentru a arăta pericolul în toată goliciunea lui apare Clopotul“.

Acest crez de a demasca fără cruțare pericolele împotriva umanității ce vin din partea unei societăți aflate în putrefacție, generatoare de otrăvuri morale și de război, voința neabătută de a lupta împotriva acestei societăți erau crezul de luptă politică a partidului comunist, a clasei muncitoare. Apărut în timpul proceselor intentate muncitorilor greviști de la Grivița, „Clopotul“ a dat la iveală nedreptatea condamnărilor pronunțate de justiția burgheză.

Pentru atitudinea sa combativă de apărare a intereselor clasei muncitoare, ziarul „Clopotul“ a suferit mereu prigoana autorităților, foarfecele cenzurii. Dar „Clopotul“ nu se teme nici de inchizitorii siguranței, nici de gloanțele care au răpus mulți lucrători din atelierele Grivița. „Clopotul“ este „gazeta celor oropsiți... este gazeta proletariatului din ȕrguri și din sate“ (Clopotul, 8 dec. 1933).

Partidul comunist a fost în prima linie a luptei împotriva fascismului pentru apărarea independenței și suveranității țării. Presa comunistă, în frunte cu „Scinteia“ se face ecol activ și mobilizator în lupta împotriva pericolului fascizării țării. Garanția victoriei împotriva fascismului o constituie făurirea Frontului Unic Muncitoresc și ralierea în jurul lui în cadrul unui larg Front popular antifascist, a tuturor forțelor sociale interesate în apărarea cauzei democrației, independenței naționale și a păcii.

Neobosit, ziarul „Clopotul“ sună alarma și cheamă la luptă împotriva fascismului din interiorul țării și din afară. Farsa alegerilor din Germania în urma căreia Hitler s-a înscăunat stăpînul dictator al mili-oanelor de germani este înfierată cu virulență satirică. O previziune lucidă a viitorului omenirii după înscăunarea lui Hitler este prezentă în multe articole. „Hitler vrea o Germanie (...) militaristă, reacționară, pregătita ca să cucerească o mare parte a lumii civilizate. Prin darul său de a înșira cuvinte sunătoare, poleite cu aur la suprafață și găunoase pe dinăuntru, prin gesturile sale de marionetă musoliniană, prin antisemitismul său de tarabă, Adolf Hitler a reușit să prostească pe toți...

Tristă parodie ! Jalnică dovadă a lașității omenești (...) Hitler are acum „asentimentul“ supușilor săi. Să-i vedem la lucru. Prologul a fost înfăptuit. Așteptăm actul 1 : călcarea în picioare a tratatului de la Versailles, deci războiul“ (Clopotul, 24 noiembrie 1933).

Demascarea agenților fascismului în România se împletește cu lupta împotriva fascismului din toate țările lumii. „Garda de fier înseamnă

hitlerismul în România — declară ziarul Clopotul din 15 decembrie 1933. Fascism înseamnă reacțiune ; reacțiune înseamnă război ; război înseamnă mii, sute de mii de murți, de răniți, foame, chinuri morale etc. De aceea stringem rindurile în jurul acelor care ne cheamă la luptă împotriva tuturor speciilor de fascism din lume“ (Clopotul, 1933).

Și rindurile s-au strîns în jurul clasei muncitoare și a partidului său comunist : „Fascismul este organizat. Și noi trebuie să ne organizăm“ (Clopotul, 27 aprilie 1934).

În apărarea tinărului revoluționar Nicolae Ceaușescu

Frontul popular antifascist este sprijinit cu toată ardoarea de către ziar. Revelator în acest sens este *protestul ziarului la arestarea unui grup de luptători antifasciști, printre care și tovarășul Nicolae Ceaușescu*.

„În seara de joi 20 septembrie prietenii noștri Scarlat Callimachi, publicist, Matei Socor, dirijor și compozitor, ambii din Comitetul Central, Petre Vulpescu, doctorand în drept, Ceaușescu, muncitor..., Costică Albescu, șomer (...) din comitetele de tineri și din sectoare au fost victimă unei barbare agresiuni săvîrșite de către organele polițienești în circumscripția 13 împreună cu un grup de gardiști de fier în uniformă. Năvălind în sediul nostru de sector din strada Foișor nr. 9 ei au încercat să aresteze pe prietenii noștri cari, timp de o oră, au opus o dirză rezistență cu toate că nu erau înarmați decît cu hîrtie și creion...“ (Clopotul, 30 sept. 1934).

Un fapt emoționant pe care puțini îl cunosc este că numărul de ziar în care apare acest protest este într-un format mai mare cu 7 cm. la înălțime și lățime decît formatul obișnuit în care apărea ziarul

În același număr atitudinea de protest este reluată și în articolul „*Capeteazma României s-a cutremurat*“, scris de Sc. Callimachi și în care este din nou evocată prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu în grupul de tineri aflați la ședința Comitetului antifascist din sectorul II negru :

„După ce am fost plimbați, cu camionul prefecturii, pe la circumscripția 13-a, unde loviturile au curs din nou, am fost aduși la 'prefectura poliției și ținuți 24 de ore în stare de arest, fără să ni se ia o declarație scrisă“.

„Actul comis (...) împotriva unor membri pașnici ai Comitetului antifascist din România ne oglindește de minune desgustătoare domeniul slugilor parvenite... Comitetul antifascist reprezintă un mare pericol pentru toți acești domnișori fandosiți, necinstiți și cu mîinile înroșite de sînge, comitetul antifascist e o mină de oameni, cari fără teamă, cu prețul vieții lor arată imaginea rușinoasă a regimului fascisto-burghez“.

Recunoaștem cu emoție dar și cu îndreptățită mîndrie din filele ziarului dîrzenia neînfîcîtată a tinărului comunist Nicolae Ceaușescu, prezent în grupul antifascist și despre care acad. Petre Constantinescu-Iași care l-a cunoscut în acea perioadă, își amintește : „Peste numai cîteva zile, împreună cu alți tovarăși, aveam să adresăm ministrului de interne un protest în legătură cu maltratarea la prefectura poliției Capitalei a

tinărului militant care fusese arestat. Imediat după ce a fost eliberat s-a avîntat cu și mai înflăcărată pasiune în muncă“.

Acad. Petre Constantinescu-Iași referindu-se la Clopotul din acea epocă scria : „Această gazetă cuprindea editoriale referitoare la toate problemele mari ale zilei : articole de doctrină socială, scrisă simplu și cu talent pentru lămurirea adevăratelor pricini ale frământății vieții politice de atunci, o rubrică bogată despre frontul muncii, actualități literare cu critici și observațiuni noi, deosebite de spiritul îngust al literaților de atunci ; cronica externă cu judecarea evenimentelor internaționale zi de zi ; informații locale și generale care făceau dintr-o foaie de provincie un organ interesant pentru un public mai larg. Desenurile lui Aurel Mărculescu, unul dintre talentații artiști progresiști, răpus de pe urma suferințelor de la Vapniarka — însuflețeau plastic textul...”

Gazeta publica cu regularitate traduceri din presa democratică din țări străine, dar și articole proprii, informîndu-și cititorii despre activitatea organizațiilor amice cu URSS, despre Comitetul național antifascist, Liga muncii publicîndu-se în același timp traduceri din opera lui Lenin, din scrierile lui Maxim Gorki, Ylia Ehremburg și Romain Rolland, Henri Barbusse.

Să reținem prestigioasele semnături cuprinse în coloanele ziarului : N. D. Cocea, Tudor Arghezi, Tudor Teodorescu-Braniște, Petre Constantinescu-Iași, Gala Galaction, Ion Vineanu, Ilie Cristea, Ilie Pintilie, Isac Peltz, Sergiu Dan, Constantin Prisnea și mulți alții, a căror articole scrise cu vervă și talent, cu mult patos și credință în slujba cauzei drepte a dezrobirii celor ce muncesc polarizau atenția miilor de cititori.

Pe aceeași linie, a luptei antifasciste s-a situat „Slova“. Revistă legală cu profil literar-social editată de P.C.R. apărea între 21 iulie 1935 și 11 august 1935. Editor era publicistul Constantin Prisnea (2 II 1914 Botoșani — 22 IV 1968), colaborator la „Clopotul“. Tiparul tipografia „Argus“ Botoșani.

În „Cuvînt înainte“ cititorii sînt preveniți că „În nordul Moldovei zămislesc și se dezvoltă curente reacționare, nestăvilit de nimeni, ba chiar încurajate“ „...Aceste curente înhamă tineretul la carul unui fals naționalism“.

Studiile și articolele consacrate literaturii progresiste, sarcinilor intelectualității timpului, traducerea rezumativă intitulată „Dialectica și evoluția“ după celebrul eseu al lui Lenin, „În jurul problemelor dialectice“, completează imaginea asupra acestei publicații. Cronică externă era semnată de Scarlat Callimachi.

Tot atunci și Partidul Social-Democrat a editat la Botoșani „Seara“ și „Pacea“ sub direcția lui Ben Gartenberg, și a lui Julius Fillmann.

„Drumul nostru“, editat la Dorohoi, apărea ca organ al confederațiilor profesionale între ianuarie 1933 și 12 iulie 1936, fiind tipărit la „Argus“ Botoșani. A avut ca redactori pe Barbu Scînteie și apărea sub conducerea unui comitet. Ziar de atitudine muncitorească, cere autorităților să se respecte legea repaosului duminical, dreptul muncitorilor de organizare în sindicate, anularea legilor antimuncitorești, lua apărarea lup-

tătorilor împotriva fascismului. Editorialul din nr. 1/16 ianuarie 1933 „De ce apărem?” explică faptul că „De mult s-a simțit nevoia apariției unei gazete ale cărei coloane să informeze pe cei ce muncesc și produc fără să axagereze, să fie o balanță dreaptă pe care să se poată cîntări atît faptele bune săvîrșite pentru ei, cît și fărădelegile săvîrșite contra lor. Apărem pentru a informa precis, ...pentru a fi o santinelă neador-mită a celor mulți și obijduiți“.

Cităm din „Drumul nostru“ de sîmbătă 14 decembrie 1935, anul III, nr. 52, articolul de fond : „În fața unui atentat“ de Barbu Scînteie : „O nouă lege a presei așteaptă să fie prezentată pe birourile corpurilor legislative.“

Este o nouă încercare de încătușare a libertății presei, un nou regim de libertate în lanțuri care se pregătește presei române...“ Fermitate, un stil cursiv, alert, vehement. Alt articol — „Democrație?“ : „Un adevăr banal și totuși actual : guvernul face tot ce-i stă în putință să încurajeze o propagandă ostilă tradiționalei noastre politici externe și intereselor naționale, intereselor păcii.“

Gazetă legală a micilor meseriași, cu o atitudine confuză la început, își clarifică tot mai bine poziția politico-ideologică avînd, începînd cu 1935, o poziție democratică, antifascistă. Edificatoare pentru aceasta sînt grupajele de note, informații și comentarii publicate la rubrica „Frontul muncii“, titlurile ca „Poporul cîntă și joacă“ nr. 2/12 I 1933, „Geme poporul“ (din nr. 29/20 IX 1935), „Pace la Răsărit“ și „Hitler și conflictul italo-abisinian“ (nr. 36/7 II 1936) ș.a. Ziarul a luat atitudine hotărîtă împotriva condamnării prof. Tudor Bugnariu pentru că a desfășurat propagandă antifascistă, a luării dreptului de a scrie lui S. Callimachi, a publicat proteste proprii contra bandelor fasciste și a manifestat satisfacția pentru rezultatele alegerilor parțiale din Hunedoara și Mehedinți din 1936.

...Dintre sute de catarge

În dorința de a menționa mai multe dintre publicațiile vremii, mai notăm, în treacăt, apariția „Gazetei Botoșanilor“, ziar politic, economic și literar, apărut între 1907 și 1910 ; a revistei „Tribuna“ între 1910 și 1911, cu caracter bisericesc și a „Gazetei medicilor“.

Războiul mondial, primul, și-a avut publicațiile sale, cum a fost „Patrula“, revistă bilunară, de front, apărută inițial șapirografiată, pe front, și apoi retipărită în tipografia Blaunștein din Botoșani și a cărei apariție e întinsă între 1917 și 1919 sub conducerea lui T. D. Rețeanu (locotenent). La editarea ei au concurat Tiberiu Crudu (căpitan) cunoscut intelectual, autor a cîtorva cărți de prestigiu, apoi C. Teodorescu, D. Ardeleanu, Al. Ionescu ș.a. Revista cu un conținut emoționant, de front, își propusese să fie o patrulă care avea în obiectiv drept „împărății dușmane“ — „tristețea, grija, slăbiciunea, lenea, neglijența, dezinteresul“ cu gîndul ca ulterior să păstreze legătura între demobilizați și activi. Tot la Botoșani a apărut între 1917 și 1920 „Patria“. În Dorohoi aceeași problematică se regăsește în „Vremuri noi“, editată în 1916, „Primăvara“,

„Orizonturi noi“ și „Gazeta Dorohoiului“, toate apărute în 1918. Această ultimă publicație din enumerarea noastră, a avut o mai mare perenitate („singurul ziar care apără interesele celor mulți și obișduiți“) apărind până în 1937, tratând problematica politică și economică a epocii, remarcându-se prin studii de istorie locală semnate de C. Ciocoiu, și prin sprijinul dat poetului Ion Pillat, deputat în Parlament și președinte al Consiliului județean Dorohoi în efortul de ridicare economică și culturală a acestei zone.

Ca să nu pierdem din vedere nici una din publicațiile de care avem informații vom înșira ca apărute în același deceniu și „Alarma“, avînd ca director pe Al. Grosu și care a apărut între 1912—1916 și apoi pentru scurtă vreme în 1918; „Calendarul izraelit“ publicație care acoperă anii 1912—1915; „Avîntul“ sub direcția lui D. Hangan (național-liberal) apărut în iulie 1913—1914 și „Teatrul Eminescu“, o revistă editată în număr festiv de Emil Vasiliu, probabil un animator cultural al timpului.

Tot în 1919 a apărut „Făclia poporului“.

Artur Enășescu (n. 1889 — m. dec. 1942), strălucitul epigramist³² și rămas în conștiința contemporanilor mai ales pentru romanele „La crucea albă de mesteacăn“ și „Rița“, ultima în colaborare cu Ion Sîrgiorz, a fondat și condus și el o publicație: „Îndrumarea“ și, în același an 1918, a mai apărut „Reforma“. În seria publicațiilor pe care le-am numit se înscriu apoi „Crai nou“, apărută între 1919 și 1923, care a fost editată de M. Ciutea și David Șerpeanu-Tudora, „Idealul“, o revistă cu caracter literar, a tineretului, „Drapelul Botoșanilor“ editată de I. P. Darie, iulie 1919 și 1933 care a apărut cu multe întreruperi ca de altfel și „Moldova veche“ editată între 1918—1920 de Al. Smelț, D.D. Hangan și C. Spiru Hasnaș. De asemenea, în 1919 a mai apărut „Cuvîntul“ la Botoșani, și „Drapelul“ la Dorohoi devenit apoi „Drapelul liberal“ ca să-și explice mai clar poziția.

Farmacistul Nicolae Zahacinschi (în cartea „Mihăilenii de altădată“, ed. Litera, 1982, p. 63) menționează că în localitatea ce poartă și titlul cărții, apăreau, la inițiativa societății „Tinerimea“, înființată în iulie 1926, „Revista tinerimii“ și „Moldova literară“, sub redacția lui Filimon Rusu, avînd drept colaboratori pe Eusebiu Camilar, George Lesnea și D. Furtună. Tot la Mihăileni a apărut „Foaia Poporului“.

Sînt foarte numeroase publicațiile din deceniul al treilea, cele mai multe cu caracter economic, comercial, politic dar și, uneori, umoristic, literare, sociale, etc. Din mai 1921 pînă prin august a apărut o revistă umoristică a cărei autori au rămas anonimi, intitulată „Gura lumii“, cîteodată în criză „de spirit și bun gust“ cum se exprima în studiul său Ileana Turușancu. Tot umoristic a fost și „Crocodilul Botoșanilor“ (apărut în 1923).

Partidele burgheze, aflate mereu în lupta pentru putere, pentru a guverna țara ori urmărind obiective mai modeste, prefectura de județ

32. Clopotul, Al. Bardieru, 1982.

sau primăria unui oraș ori a unei comune, au dus și în nordul țării la apariția unei prese care să le servească interesele.

Între 1920—1921 apare „Independența” liberal. Ca organe ale partidului liberal mai apar în deceniul trei „Semănătorul Botoșanilor”, în 1922 „Democratul”, între 1924—1926, sub redacția lui C.V. Ficșinescu, „Chemarea” a partidului cuzist (1925—1928). Ca organe de presă ale partidului țărănist și diverselor sale fracțiuni au apărut „Secerea” și apoi „Secera Botoșanilor”, ultimul din 1921 până în 1926. Un alt organ de presă țărănist se intitula „Gazeta poporului” și apărea între 1922 și 1943; „Revista profesorilor de muzică” editată de importantul compozitor și animator al vieții noastre muzicale din acea vreme, M. Gr. Poslușnicu, între 1924—1926. Același editor a mai scos și revista de muzică „Armonia”, între anii 1928—1930; „Biblioteca războiului” cuprinzând amintiri și fiind un omagiu al faptelor de arme (1924—1926); „Concurența” cu caracter comercial apare între 1921—1924; „Buletinul județului Botoșani” între 1924—1952; „Botoșanii juridic” între 1924—1925 și „Revista juridică” în 1925.

Tot un caracter special, dar cu deschidere mai amplă era „Gazeta școlii”, editată între 1924—1928 și care își schimbă apoi numele în „Revista școlii”, continuând să apară pînă în anul 1943. Avea la început ca director pe C. Iordăchescu apoi pe I. Ariciuc, I. R. Ionescu, M. D. Vasiliu și M. Apostol. Revista, firește, acorda atenției problemelor școlii, fără însă a ignora problematica socială, fiind formulate adesea cereri privitoare la înființarea de școli superioare pentru țărani, învățămînt superior de științe agricole, de „echilibrare” a salariilor personalului didactic etc. La această revistă au publicat Nicolae Iorga, Ștefan Bîrsănescu, C. D. Clocotici, Nicolae Andrieș, I. D. Marin, Gh. Comicescu, Emil Antonovici, Mihai Graur. De menționat numărul comemorativ (nr. 5-6/1939) dedicat lui Mihai Eminescu.

Între publicațiile deceniului trei, foarte numeroase, de altfel, au fost și destule fără culoare politică distinctă: „Vestea”, ziar independent editat de Petroniu Livescu între 1925—1927 și apoi între 1929—1931; „Gazeta cetățenilor” avîndu-l ca director pe Nifon Ivan „Informatorul” cu o viață destul de lungă, sub direcția lui Ramiro Neculau (între 1926—1934). În această enumerare trebuie să-și afle loc și gazeta evreiască „Hazair” (Tineretul) care apare între 1925 și 1927; „Pămîntul” din martie pînă în iunie 1928, publicație reînviată de aceiași editori (Petru Manoliu, Gh. Corneanu și Carol Scheidl) în 1931 sub titlul „Pămîntul Moldovei”, publicații care mor fără susținători și cititori. În ianuarie 1932 începe să apară, sub îngrijirea lui T. Crușu, M. Graur, ing. V. Matei, M. Gr. Poslușnicu și I. R. Ionescu, „Îndemnul Vremii” cu scopul generos al consolidării unității sufletești a românilor din țară cu cei de peste hotare.

Bilunarul „Răvașul Botoșanilor”, apărut în decembrie 1932 pe lîngă alte preocupări, se adresa țăranilor, crescătorilor de vite dînd sfaturi utile, precum și de probleme industriale, comerciale, culturale etc.

Numeroase sînt publicațiile ce apar în cel de-al treilea deceniu și în Dorohoi. Afară de „Drapelul“ și „Drapelul liberal“ menționate deja, apar „Liberalul“ în 1921, „Steaua poporului“ în 1923, „cuvîntul țărănilor“ în 1924, „Speranța“ și „Biruința“ în 1925, (organ de atitudine, independent al meseriașilor dorohoieni contra exploatării patronale) și apoi „Unirea țărănească“ în 1924 care, după cum aprecia Gh. Amaraudei, harnicul cercețator al arhivelor dorohoiene, au sprijinit în general interesele politice ale partidelor burghezo-moșierești care s-au succedat la cîrma țării „Așa zisele gazete „politice“ sau „independente“ — scria Gazeta Dorohoiului nr. 1/1929 — din meschine interese materiale sau electorale, tîrăsc în noroi toate sentimentele noastre curate de credință, de adevăr, de dreptate, murdărind chiar și viața intimă de familie a celor ce nu sînt și nu vor să fie în vederile lor sociale și politice“. Aceasta se petrecea în timp ce „Cartelurile, trusturile“ — cuvinte importate de peste ocean — cum se exprima „Biruința“ în anul V, nr. 7/februarie 1929 —) jefuiau „...în amiaza mare în mijlocul orașelor și sub ocrotirea legilor, acum denaturate, ale țării, legi modificate, schingiuite, ciopîrțite și innădite de înaltele parlamente ale unor partide zise de guvernămînt. Aceste legi au zăpăcit întreg poporul român prin interpretările ce li s-au dat în paguba dreptății și a credinței întregii națiuni române“.

În șirul lung al ziarelor, care apăreau doar cînd le convenea potențaților vremii pentru a susține interese înguste s-au aflat „Aurora“ editat în 1927 de P.N.T. pentru alegeri și „Cuvîntul nostru“, editat între 1926—1933 de PNL, de asemenea, sporadic.

Între publicațiile fără culoare politică evidentă ce apăreau la Botoșani s-au mai numărat în epoca respectivă „Timpul“, apărut între 1889—1934 și „Foaia cooperăției“, între 1930—1932.

În 1932 a mai apărut la Botoșani „Rațiunea noastră“, ziar tratînd probleme ale populației evreiești, iar între 1933—1935 s-a editat „Vremea noastră“ revistă a contabililor și funcționarilor.

O serie de reviste cu mai mică circulație inițial au avut rostul și rolul lor în animarea vieții culturale în acest colț de țară. Între acestea un loc distinct îl ocupă revista de limbă, literatură și arte „Tudor Pamfile“ editată de renumitul folclorist Dumitru Furtună, la Dorohoi între 1923 și 1934. În numărul 3/1923, pag. 35, Mihail Sadoveanu comenta astfel apariția publicației : „Am văzut că a apărut primul număr din revista „T. Pamfile“... Gîndul pe care l-ai avut și fapta pe care o îndeplinești sînt de toată lauda. T. Pamfile a fost un om cum sînt puțini în țara aceasta. Poți folosi cum vei găsi de cuviință articolul meu despre el. Și dacă voi putea fi folositor și altfel, voi da ajutorul meu cu toată dragostea, ca totdeauna cînd e vorba de o serioasă operă culturală“. În 1928 au apărut „Vatra Bașoteștilor“, revistă a liceului din Pomîrla și „Unu“, la Dorohoi, ultima sub redacția lui Sașa Pană, poet și medic militar. Mai tîrziu avea să-și mute redacția la București unde a apărut pînă prin 1932. „O revistă a revoltei antiburgheze“ o caracterizează Lucian Va-

lea³². Au colaborat la editarea ei Geo Bogza, Victor Brauner, M. H. Maxy, F. Brunea-Fox, Tristan Tzara, Ilarie Voronca, Marcel Iancu, Benjamin Funduianu, Ion Călugăru, Stephan Roll, Miron Radu Paraschivescu, Virgil Teodorescu, Aurel Baranga, Gellu Manu ș. a., mare parte dintre ei îmbrățișind idealurile clasei muncitoare și ale partidului comunist.

Tot la Dorohoi au mai apărut „Fringurele“, revistă a școlii normale din Șendriceni, „Cuvîntul nostru“ și „Licurici“ la liceul de băieți „Gr. Ghica“, „Însemnări“, între 1933—1934. La Botoșani, de aceeași factură, apar în perioada respectivă „Steluța“ a școlii normale de fete (1933—1938), „Clasa noastră“ a liceului „A. T. Laurian“ (1934—1935), „Ghiocelul“ a liceului de fete (1936—1938) cu tiraje destul de mari, „Românul“ o gazetă a cercului de cultură românească apărută în 1934 și apoi între 1938—1939, „Informatorul Botoșanilor“ între 1935—1937.

O publicație aparte este „Strategia“ lui M. W. Moreno și Vasile Petrescu, apărută din octombrie 1935 pînă în martie 1937, și consacrată exclusiv șahului. Din tirajul de 800 exemplare, 300 erau trimise în străinătate, fiind difuzată practic pe toate continentele lumii.

Cu „Meseriașul“, apărut în 1934 sub direcția lui V. Rogalschi, „Conservatorul“, ce apărea în același an sub direcția lui G. D. Rincă, „Vestitorul“, editat de Iosif Semel cu multe întreruperi între 1936 și 1937, „Liberalul“, editat în 1936 și „Arhanghelul“, (1937—1944) și „Botoșanii“ care sub direcția lui N. Murărăscu se ocupa mai mult de probleme gospodărești, încheiem în mare privire de ansamblu asupra publicațiilor care apăreau în nord-estul țării în perioada interbelică.

Cele mai multe ziare au apărut în nordul Moldovei în perioada crizei economice 1929—1933 : „Săptămîna“, editată de I. Iacovlov între 1931—1937 ; „Îndemnul vremii“, în ianuarie 1932 ; (între editori se afla T. Crudu și M. Gr. Poslușnicu. Avea caracter de popularizare a științei și culturii) ; „Răvașul Botoșanilor“, în 1932, (în program își stabilise să urmărească viața politică și economică, să-i sfătuiască pe agricultori să crească vite) ; două publicații cu veleități satirice și umoristice : „Gurița“ și „Rochița transparentă“, ambele editate în 1932 de S. Negreanu ; numeroase ziare ale partidelor istorice „Gazeta Botoșanilor“, foaie politică a Partidului național-țărănesc, cu o existență ceva mai îndelungată (1932—1937), „Semănătorul“, condus de Zmeu, organ al Partidului național liberal și care a apărut numai în anul 1932.

Drept ziar de mare curaj și atitudine (ce fel de curaj și ce fel de atitudine vom vedea) se autointitula „Știrea“, care apărea între 1930 și 1937 la Botoșani. În articolul „Tovărășia Blaunștein-Deliu“ publicat în „Cîopotul“ nr 3/14 iulie 1933. S. Callimachi caracterizează drept foită antisemită : „Pentru a ciupi ceva bani, pentru a-și mări averea — cităm din articolul respectiv — Blaunșteinii nu s-au dat la o parte de la nimic și, astfel, au pus bazele — mai de mult — împreună cu antisemitul hitlerist Oprescu, unei foițe numite „Știrea“. Dar foita... ducînd-o prost —

32 Lucian Valea, Unu, „Cîopotul“, 4351/1981.

din pricina literaturii de periferie pe care o dă la iveală — Oprescu și-a luat un ajutor, pe „creștinul“ Petru Hristofor, de meserie popă și agent electoral al lui Vasiliu“ (n. t. liberal).

La Dorohoi au apărut „Păzitorul“, „Cuvîntul lămurit“ și „Frații poporului“, toate în anul 1929. Între 1930 și 1936 mai apar aici încă nouă publicații : „Străjerul“ și „Chemarea nouă“ în 1930, „Informatorul Dorohoiului“ în 1931, „Viforul“ în 1932 ; „Glasul vremii“ în 1933 ; „Observatorul“, în 1934, „Realitatea evreiască“, în 1933, „Tribuna liberă, în 1935, „Izbinda național creștină“, în 1936.

În anul 1937 a mai apărut o publicație săptămînală de cultură și informație, intitulată „Moldova“, sub redacția profesoarei Lucia Oprescu, care informa cu evenimentele zilei și încuraja tinerele talente din sate. Ilustrarea o asigura Aurel Mărculescu, fapt ce a pecetluit soarta revistei, care după cîteva numere a fost suspendată iar Mărculescu a fost arestat.

Nori negri pluteau deasupra Europei. Războiul, dictaturile nu sînt propice tribunelor poporului. În intervalul ce a urmat pînă la 23 August 1944, singurele publicații pe care le mai semnalăm în nord-estul țării sînt: „Patriotism și literatură“, în 1942, editate de M. Panait și Filaret Furtună și „Foaia informativă“. ziarul Armatei roșii (în 1944).

La 8 octombrie 1944, reappare „Clopotul“.

Prelungirea spiritualității dincolo de tribuna forumului, ori, cel mai adesea, dincolo de unealta de lucru sau arma de luptă, ziarele apărute la Botoșani, Dorohoi ori în alte localități ale județului, pe parcursul a peste 100 de ani, au militat, alături de întreaga presă progresistă din România, pentru marile idei care au strîns la un loc toată suflarea românească, întregul popor de pe aceste meleaguri și care s-au numit pe rînd : CONȘTIINȚA NAȚIONALĂ, UNIRE, INDEPENDENȚĂ, ELIBERAREA SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, SUVERANITATE, DEMOCRAȚIE, SOCIALISM...

PRESA BOTOȘĂNEANA

De la „Independentul“ (1862) la... „Caiete botoșănene“ (1983)

Multe, foarte multe — dar nu surprinzător chiar, dacă ne gîndim la rolul Botoșanilor în istoria și cultura românească de-a lungul vremii — sînt titlurile ziarelor și revistelor botoșănene, o sursă remarcabilă pentru reconstituirea istoriei, a vieții economice și sociale, culturale în ansamblul sau în detaliul lucrurilor. Cîteva din ele — puține la număr — ne sînt doar semnalate, nepăstrîndu-se vreun exemplar, fiind mai dificilă confirmarea apariției. Noi le-am evidențiat și așa.

Altele, apărute cu oarecare periodicitate, îmbracă forma unor anuare școlare, rapoarte de execuție bugetară ale primăriilor și județelor, rapoarte statistice pe domenii — economic, școlar, sanitar, juridic. Nu le-am mai evidențiat.

După cum sintem convinși de posibilitatea perfectibilității unei atari cuprinderi, cercetarea rezervându-ne și în viitor surpriza identificării altor ziare și reviste botoșănene, azi necunoscute.

Iată, redate titlurile ziarelor și revistelor botoșănene cu locul și anul apariției :

1. Independentul, Botoșani, 1862
2. Terra de Susu (Țara de sus', Botoșani, 1866
3. Rostul român, Botoșani, 1866
4. Calendaru eternu, Botoșani, 1866
5. Opiniunea, Botoșani, 1867
6. Steluța, Botoșani, 1868
7. Telegraful, Botoșani, 1868
8. Foiția' pentru toți, Botoșani, 1868
9. Progresul, Botoșani, 1868
10. Civilizațiunea, Botoșani, 1868
11. Desceptarea (Deșteptarea), Botoșani, 1869
12. Libertatea, Botoșani, 1869
13. Felinarul, Botoșani, 1869
14. Electorul liber, Botoșani, 1869
15. Bondarul, Botoșani, 1869
16. Independentul, Botoșani, 1870
17. Poșta din Botoșani, Botoșani, 1870
18. Calendaru pe anul..., Botoșani,
19. Lectorul român, Botoșani, 1873
20. Calendarul Lectorului român, Botoșani, 1873
21. Informatorul, Dorohoi, 1875
22. Foaie pentru toți, Botoșani, 1877
23. Foișorul din Dorohoi, Dorohoi, 1878
24. Voacea Botoșanilor, Botoșani, 1880
25. Aurora, Botoșani, 1881
26. Cocoșul în pragul ușii, Botoșani, 1881
27. Albina, Botoșani, 1881
28. Albina Botoșanilor, Botoșani, 1882
29. Curierul Dorohoiului, Dorohoi, 1882
30. Havr, Botoșani, 1882
31. Adevărul, Dorohoi, 1882
32. Constituționalul, Botoșani, 1882
33. Țara de Sus, Botoșani, 1882
34. Der judische wachter, Botoșani, 1884
35. Curierul Botoșanilor, Botoșani, 1885
36. Curierul român, Botoșani, 1886
37. Constituționalul, Botoșani, 1887
38. Intransigentul, Botoșani, 1888
39. Sentinela, Botoșani, 1888
40. Buletinul Camerei de Comerț și Industrie, Botoșani, 1888
41. Libertatea, Botoșani, 1889
42. Gazeta de Dorohoi, Botoșani, 1889
43. Țara de Sus, Botoșani, 1890
44. Cu noi, Botoșani, 1890
45. Gazeta gazetarilor, Botoșani, 1890
46. Gazeta gazetelor, Botoșani, 1890
47. Gazeta de Botoșani, Botoșani, 1891
48. Steaua Confederației Balcanice, Botoșani, 1891
49. Dorohoiul, Dorohoi, 1891
50. Constituționalul din Botoșani, Botoșani, 1892
51. Școala poporală, Botoșani, 1892
52. Proletarul, Botoșani, 1892
53. Calendarul bisericii ortodoxe de răsărit a comunității armenie, Botoșani, 1893
54. Prutul, Botoșani, 1896
55. Patriotul român, Botoșani, 1896
56. Dorohoiul, Dorohoi, 1896
57. Progresul, Dorohoi, 1896
58. Steagul, Botoșani, 1897
59. Aurora, Botoșani, 1897
60. Botoșanii, Botoșani, 1898
61. Hazul, Botoșani, 1898
62. Filantropia, Botoșani, 1898
63. Cugetarea, Botoșani, 1899
64. Dorul, Botoșani, 1900
65. Pedestrii, Botoșani, 1900
66. Înfrățirea, Botoșani, 1900
67. Adio, Botoșani, 1900
68. Cugetarea, Botoșani, 1901
69. Ateneul, Botoșani, 1901
70. Victor Hugo, Botoșani, 1902

71. Gîndul, Botoșani, 1902
72. Steaua, Dorohoi, 1902.
73. Dorohoiul, Dorohoi, 1902
74. Cultura română, Iași-Botoșani, 1903
75. Reînvierea, Botoșani, 1903
76. Inima și mintea, Botoșani, 1903
77. Mihail Eminescu, Botoșani, 1903
78. Curierul, Botoșani, 1904
79. Prospect la „Curierul cazarmelor”, Dorohoi, 1904
80. Moldova, Botoșani, 1904
81. Moldova, Botoșani, 1904
82. Apicultura, Botoșani, 1905
83. Mihai Eminescu, Botoșani, 1905
84. Revista tinerimii, Dorohoi, 1905
85. Doina, Burdujeni-Botoșani, 1906
86. Institutul evreu, Botoșani, 1906
87. Moldova de Sus, Botoșani, 1906
88. Revista poporului român, Botoșani, 1906
89. Gazeta Botoșanilor, Botoșani, 1907
90. Provincia literară, Botoșani, 1908
91. Ecoul Dorohoiului, Dorohoi, 1908
92. Lumina conștiinței, Dorohoi, 1908
93. Breslașul, Dorohoi, 1909
94. Pagini sociale, Botoșani, 1909
95. Eminescu, Botoșani, 1909
96. Țăranul român, Stăuceni, 1909
97. Tribuna, Botoșani, 1910
98. Revista ligii culturale, Dorohoi, 1910
99. Moldova, Botoșani, 1910
100. Cronica Dorohoiului, Dorohoi, 1910
101. Gazeta medicilor, Botoșani, 1911
102. Solia, Dorohoi, 1911
103. Vocea poporului, Dorohoi, 1911
104. Calendarul israelit, Botoșani, 1912
105. Ecoul Botoșanilor, Botoșani, 1912
106. Poporul, Dorohoi, 1912
107. Revista cursurilor Academiei de Înalte Studii, Botoșani, 1913
108. Avîntul, Botoșani, 1913
109. Biruința, Dorohoi, 1913
110. Lumina, Dorohoi, 1913
111. Alarma, Botoșani, 1913
112. Călăuza neamului, Dorohoi, 1913
113. Amicul progresului, Dorohoi, 1914
114. Carpații, București-Dorohoi, 1914
115. Farul, Dorohoi, 1915
116. Cuvîntul, Botoșani, 1915
117. Teatrul Eminescu, Botoșani, 1915
118. Satul nostru, Dorohoi, 1916
119. Vremuri nouă, Dorohoi, 1916
120. Patrula, Botoșani, 1917
121. Patria, Botoșani, 1917
122. Moldova veche, Botoșani, 1918
123. Îndrumarea, Botoșani, 1918
124. Reforma, Botoșani, 1918
125. Făclia nordului (Norodului), Botoșani, 1918
126. Gazeta Dorohoiului, Dorohoi, 1918
127. Primăvara, Dorohoi, 1918
128. Orizonturi noi, Dorohoi, 1918
129. Munca, Botoșani, 1919
130. Făclia poporului, Botoșani, 1919
131. Viltoarea, Botoșani, 1919
132. Crai nou, Botoșani, 1919
133. Idealul, Botoșani, 1919
134. Drapelul Botoșanilor, Botoșani, 1919
135. Îndrumarea nouă, Dorohoi, 1919
136. Biruința, Dorohoi, 1919.
137. Cuvîntul, Botoșani, 1919
138. Drapelul, Dorohoi, 1919
139. Junimea Moldovei de Nord, Botoșani, 1919
140. Libertatea, Botoșani, 1919
141. Independența, Botoșani, 1920
142. Poporul botoșănean, Botoșani, 1920
143. Secera, Botoșani, 1921
144. Liberalul, Dorohoi, 1921
145. Secera Botoșanilor, Botoșani, 1921
146. Gura lumii, Botoșani, 1921
147. Concurența, Botoșani, 1921
148. Botoșanii noi, Botoșani, 1921
149. Semănătorul Botoșanilor, Botoșani, 1922
150. Revista Moldovei, Botoșani, 1922
151. Gazeta poporului, Botoșani, 1922
152. Gazeta școlii, Botoșani-Cernăuți, 1923

153. Crocodilul Botoșanilor, Botoșani, 1923
154. Buletinul oficial al comunei Botoșani, 1923
155. Frîngurele, Șendriceni, 1923
156. Steaua poporului, Dorohoi, 1923
157. Cuvîntul liber, Dorohoi, 1924
158. Biblioteca războiului de întregire, Botoșani, 1924
159. Revista profesorilor de muzică, Botoșani-București, 1924
160. Buletinul județului Botoșani, Botoșani, 1924
161. Botoșanii juridic. Botoșani, 1924
162. Democratul, Botoșani, 1924
163. Semănătorul, Botoșani, 1924
164. Cuvîntul țăranilor, Dorohoi, 1924
165. Speranța, Dorohoi, 1925
166. Vestea, Botoșani, 1925
167. Biruința, Dorohoi, 1925
168. Gazeta cetățenilor, Botoșani, 1925
169. Hazair, Botoșani, 1925
170. Chemarea, Botoșani, 1925
171. Revista juridică, Botoșani, 1925
172. Buletinul sindicatului agricol Botoșani, Botoșani, 1926
173. Informatorul, Botoșani, 1926
174. Unirea trănească, Dorohoi, 1926
175. Frăția poporului, București, 1926
176. Gazeta școlii, Botoșani, 1926
177. Cuvîntul nostru, Botoșani, 1926
178. Revista tinerimii, Dorohoi-Mihăileni, 1927
179. Aurora, Botoșani, 1927
180. Străjerul, Dorohoi, 1927
181. Armonia, Botoșani, 1928
182. Vocea poporului, Dorohoi, 1928
183. Cuvîntul nostru, Dorohoi, 1928
184. Pămîntul, Botoșani, 1929
185. Rațiunea, Botoșani, 1929
186. Ecranul, Dorohoi, 1929
187. Timpul, Botoșani, 1929
188. Moldova literară, Mihăileni-Dorohoi, 1929
189. Cooperația, Dorohoi, 1929
190. Vestitorul, Dorohoi, 1929
191. Păzitorul, Dorohoi, 1929
192. Tribuna Dorohoiului, Dorohoi, 1929
193. Frații poporului, Dorohoi, 1929
194. Partidul românismului, Botoșani, 1929
195. Străjerul, Dorohoi, 1930
196. Sufletul țărănesc, Dorohoi, 1930
197. Chemarea nouă, Dorohoi, 1930
198. Izbînda, Dorohoi, 1930
199. Foaia cooperației, Botoșani, 1930
200. Știrea, Botoșani, 1930
201. Pămîntul Moldovei, Botoșani, 1931
202. Informatorul Dorohoiului, Dorohoi, 1931
203. Glasul singurătății, Dorohoi, 1931
204. Îndemnul vremii, Botoșani, 1932
205. Gurița, Botoșani, 1932
206. Rochița transparentă, Botoșani, 1932
207. Săptămîna, Botoșani, 1932
208. Răvașul Botoșanilor, Botoșani, 1932
209. Gazeta Botoșanilor, Botoșani, 1932
210. Semănătorul, Botoșani, 1932
211. Seara, Botoșani, 1932
212. Pacea, Botoșani, 1932
213. Rațiunea noastră, Botoșani, 1932
214. Licăriri, Dorohoi, 1932
215. Vîforul, Dorohoi, 1932
216. Molna, Mihăileni-Dorohoi, 1933
217. Vremea noastră, Botoșani, 1933
218. Clopotul, Botoșani, 1933
219. Îndrumătorul, Dorohoi, 1933
220. Steluța, Botoșani, 1933
221. Anuarul băncilor învățătoresți, Botoșani, 1933
222. Conservatorul, Botoșani, 1933
223. Îndrumarea, Dorohoi, 1933
224. Drumul nostru, Dorohoi, 1933
225. Glasul vremii, Dorohoi, 1933
226. Fulgerul, Dorohoi, 1933
227. Realitatea evreiască, Dorohoi, 1933
228. Observatorul, Dorohoi, 1934
229. Clasa noastră, Botoșani, 1934
230. Meseriașul, Botoșani, 1934
231. Reformatorul, Botoșani, 1934
232. Însemnări, Dorohoi, 1934

233. *Românul*, Botoșani, 1934
234. *Raza*, Botoșani, 1935
235. *Soarele*, Botoșani, 1935
236. *Valul*, Botoșani, 1935
237. *Torța*, Botoșani, 1935
238. *Slova*, Botoșani, 1935
239. *Informatorul Botoșanilor*, Botoșani, 1935
240. *Tribuna liberă*, Dorohoi, 1935
241. *Strategia*, Botoșani, 1935
242. *Buletinul Comunității Evreilor din Botoșani*, Botoșani, 1936
243. *Horia*, Botoșani, 1936
244. *Cloșca*, Botoșani, 1936
245. *Steagul*, (Clopotul), Botoșani, 1936
246. *Stegarul*, Botoșani, 1936
247. *Vestitorul*, Botoșani, 1936
248. *Izbinda națională creștină*, Dorohoi, 1936
249. *Ghiocelul*, Botoșani, 1936
250. *Reformatorul*, Botoșani, 1937
251. *Liberalul*, Botoșani, 1937
252. *Glasul nostru*, Botoșani, 1937
253. *Calendarul țăranilor botoșăneni*, Botoșani, 1937
254. *Arhanghelul*, Botoșani, 1937
255. *Moldova*, Botoșani, 1937
256. *Românul*, Botoșani, 1938
257. *Vatra Bașoteștilor*, Dorohai, 1938
258. *Botoșanii*, Botoșani, 1939
259. *Patriotism și literatură*, Botoșani, 1942
260. *Graiul liber*, Botoșani, 1944
261. *Clopotul*, Botoșani, 1944
262. *Lupta noastră*, Dorohoi, 1949
263. *Amfitrion*, Botoșani, 1981
264. *Hyerasus*, Botoșani, 1978.
265. *Caiete botoșănene*, revista Ate-neu-Bacău, 1983

Notă: Publicații școlare botoșănene de azi: (selectiv) — *Avântul*, Lyceum (A. T. Laurian, Botoșani), *Drum nou*, La Steaua (Liceul „M. Eminescu”-Botoșani), *Hyperion* (Liceul Darabani), *Fringurele* (Liceul Șendriceni), *Mioritica* (Liceul Săveni), *Luminița* (Liceul nr. 2 Dorohoi), *Ghiocel* (Școala generală Drăgușeni), *Mlădițe* (Școala generală Nicșeni), *Phoenix* (Școala generală Corni), *Aripi tinere* (Școala generală nr. 1 Dorohoi), *Azur* (Școala generală nr. 11 Botoșani), *Steluțe* (Școala generală Broscăuți), *Orizonturi* (Liceul Bucecea), *Freamătul codrului* (Școala generală Vorona). (Intocmit de Ionel Bejenaru).